

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Vendula Osičková

TERAPIE DIVOČINOU U DOSPÍVAJÍCÍCH S RIZIKOVÝM CHOVÁNÍM:
LITERÁRNÍ REVIEW

Olomouc 2022

Vedoucí práce: doc. Mgr. Michal Růžička, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala sama pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce za použití uvedených zdrojů a literatury.

V Olomouci dne: 12.4.2022

.....

Vendula Osičková

Ráda bych poděkovala Mgr. Tereze Zahradníkové za odborné konzultace, trpělivost a čas. Bez jejích rad by tato práce nikdy nemohla vzniknout. Také chci vyjádřit díky Bc. Bronislavě Eichlerové za uvedení do tématu a prvotní impuls k napsání této práce. Velký dík pak také patří doc. Mgr. Jiřímu Kantorovi, Ph.D., bez jeho rad bych stále seděla nad první nepopsanou stránkou praktické části bakalářské práce a nevěděla, kde začít.

Obsah

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 TERAPIE DIVOČINOU	7
1.1 Koncept terapie divočinou	7
1.2 Příbuzné přístupy	9
1.2.1 Adventure therapy	10
1.2.2 Outward Bound	11
1.3 Historie terapie divočinou	11
2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ.....	13
2.1 Terminologické vymezení.....	13
2.2 Faktory ovlivňující vznik rizikového chování.....	14
2.3 Syndrom rizikového chování	14
2.4 Projevy rizikového chování	15
2.5 Dospívající ohrožení rizikovým chováním.....	15
2.5.1 Proměny v dospívání.....	16
PRAKTICKÁ ČÁST	18
3 METODOLOGIE VÝZKUMU	18
3.1 Metodika	18
3.1.1 Otázka narativního review	18
3.1.2 Inkluzivní a exkluzivní kritéria	18
3.1.3 Vyhledávací strategie	20
3.1.4 Screening.....	20
3.1.5 Extrakce dat.....	21
3.2 Výsledky.....	22
3.2.1 Studie prokazující signifikantní zlepšením	24
3.2.2 Studie neprokazující signifikantní zlepšení	47
4 DISKUZE	50
5 ZÁVĚR	52

SEZNAM CITACÍ	53
TEORETICKÁ ČÁST	53
PRAKTICKÁ ČÁST	54

ÚVOD

Terapie divočinou je v České republice poměrně neznámý koncept. V zahraničí je ale již dlouho poměrně využívaným terapeutickým přístupem. Autorka by svou prací ráda přispěla k větší informovanosti o tomto konceptu.

V teoretické části práce se bude nejprve věnovat klíčovým termínům, kterým by měl čtenář porozumět pro pochopení celkového kontextu práce. První část je věnována vysvětlení pojmu terapie divočinou a jejích příbuzných přístupů, jako je například Adventure therapy nebo Outward Bound. Dále zaměříme na definici pojmu rizikové chování, seznámíme se s jeho projevy a faktory, které jej ovlivňují. Poslední kapitolu věnujeme také dospívajícím, kteří jsou ohroženi rizikovým chováním, protože se jedná o cílovou skupinu výzkumu v praktické části práce.

Praktickou částí práce je literární review, jehož cílem je vytvořit kritický přehled současných výzkumů týkajících se vlivu terapie divočinou na dospívající. Autorka bude zkoumat, jaké jsou důkazy o efektivitě terapie divočinou na sebepojetí mladistvých. Základem pro tuto část práce byly kvantitativní výzkumy zaměřené na terapii divočinou a její další odvětví (př. Adventure therapy nebo Outdoor Behavioral Healthcare), účastníky těchto výzkumů byli podle kritérií, které si autorka stanovila, mladiství ve věku od 10 do 21 let včetně a jednalo se o jedince ohrožené rizikovým chováním. Toto narativní review je vytvořeno dle metodiky systematického review s názvem *The effectiveness of wilderness-based interventions on the self-concept and other clinical changes in youth*, na jehož vzniku se podílí tým několika lidí, včetně autorky tohoto literárního review. Bylo prohledáno mnoho databází pro vyselektování studií, které odpovídaly zadaným kritériím. Studie byly vyhodnoceny a z nich byly vybrány relevantní zdroje. Následně proběhla extrakce dat. Extrahované údaje předložíme v tabulkách s komentářem k výsledkům ve formě, která je v souladu s cílem tohoto review. Stručné shrnutí bude provázet zmapované výsledky a bude popisovat, jak výsledky souvisí s cílem tohoto review.

TEORETICKÁ ČÁST

Jak již bylo zmíněno v úvodu práce, pro možnost hlubšího ponoření do problematiky je nejprve nutné, aby měl čtenář základní znalost terminologie související s tématem. V první kapitole teoretické části se proto budeme věnovat bližšímu popisu terapie divočinou. Zaměříme se na popis jejího průběhu a seznámíme se také s dalšími terapeutickými směry, které se významně prolínají právě s terapií divočinou. Ve druhé kapitole se budeme věnovat pojmu rizikového chování ve vztahu k mladistvým. Začneme terminologickým vymezením pojmu a dále se pak zaměříme na projevy rizikového chování, syndrom rizikového chování a také na rizikovou mládež.

1 TERAPIE DIVOČINOU

V této kapitole si vysvětlíme, jak je definován pojem Terapie divočinou (TD). Budeme se věnovat také podobným přístupům jako je TD, popíšeme si jejich rozdíly a podobnosti, abychom v praktické části této práce porozuměli správně terminologickým rozdílům v názvech jednotlivých intervencí. Blíže se seznámíme s historií TD, pro bližší pochopení vývoje terminologie a také jednotlivých směrů TD.

1.1 Koncept terapie divočinou

Terapie divočinou, z angl. wilderness therapy, byla v průběhu let definována a charakterizována různými způsoby. Rehabilitační přístupy umístěné do venkovního prostředí jako například „challenge courses“, „adventure-based therapy“ nebo „wilderness experience programs (WEPs)“ jsou často považovány za identické s terapií divočinou (Russel, 2001). V současné době neexistuje ucelená definice terapie divočinou.

Crisp představil definici terapie divočinou na základě studia programů zaměřených na duševní zdraví, jež využívají intervence v přírodě a s „dobrodružným“ prvkem. Dle něj je terapie divočinou rozdělena do dvou formátů: a) „wilderness based camping“, můžeme přeložit jako kempování v divočině, kde se jedná o tábor s minimální výbavou v izolovaném prostředí a b) expedice, při kterých se skupina přesunuje z místa na místo za využití různých způsobů přepravy, ať už to je chůze, kdy si členové skupiny nesou vše potřebné v batohu, nebo se jedná o sjíždění řeky na raftu či kánoi. Můžeme ji chápat jako několikadenní putování přírodou s cílem navození pozitivní změny v chování účastníků. V obou případech programy zahrnují také běžné terapeutické prvky obecné skupinové terapie zasazené do prostředí divočiny (Crisp in Russel, 2001).

Terapie divočinou využívá outdoorové dobrodružné aktivity a další činnosti, pro posílení osobního a mezilidského růstu (Kimball and Bacon in Russel, 2001). Zapojení do terapeutického procesu TD by mělo probíhat pod dohledem zkušených vedoucích s aktivitami zaměřenými na požadované změny v cíleném chování. Skupinovou psychoterapii by měli poskytovat kvalifikovaní odborníci (Crisp in Russel, 2001).

Proces TD je obvykle dělen do několika fází: a) očištná fáze, která probíhá na začátku programu, b) fáze osobní a společenské odpovědnosti, jež probíhá po dokončení fáze očištné a c) fáze přechodu a následné péče (Russel, 2001). Každé TD předchází příprava, při které probíhají rozhovory s účastníky, první setkání skupiny se snahou podpořit skupinovou kohezi a vytyčit společné cíle skupiny (Margalit, 2014). Jednotlivé programy TD se mohou v průběhu těchto definovaných fází lišit (Russel in Margalit, 2014).

Prvotním cílem terapie divočinou je řešit klientovy současné problémy a případné závislosti, které mohou vznikat vlivem nezdravého prostředí, ve kterém klient žije. Proto je nutné klienta vytrhnout z jeho běžného prostředí. Úvodní očištná fáze začíná nastavením pravidelného režimu. Účastníci si v této fázi osvojují základní zásady pro přežití v přírodě, orientační dovednosti a další znalosti spojené s kempováním a pohybem v přírodě. Klient je také vzdálen od intenzivních kulturních podnětů, jako je např. hudba. Tato očista připravuje klienta na pozdější hlubší práci v rámci dalších fází (Russel, 2001).

Po očištné fázi nastává fáze, ve které hraje významnou roli skupinová dynamika a vztahy mezi vrstevníky (Russel, 2001). V rámci práce ve skupině se zlepšují komunikační schopnosti účastníků, učí se spolehnout se na sebe navzájem, více se vzájemně otevřít a navazovat nové vztahy (Clark in Margalit, 2014). Možnost aktivně si pomoci v rámci kolektivu navíc pozitivně ovlivňuje sebevědomí a zvyšuje sebeúctu jedince (Yalom in Margalit, 2014). V této části terapeutického procesu jsou mimo jiné modelovány a procvičovány správné způsoby, jak zvládat hněv, sdílet emoce a zpracovávat mezilidské problémy v bezpečném prostředí terapeutické skupiny. Zásadním tématem je pak také přijetí osobní a společenské zodpovědnosti, které je facilitováno prostředím divočiny. Nezodpovědné jednání by mohlo mít v tomto prostředí závažné důsledky (Russel, 2001), je proto důležitým aspektem TD. Jedná se o místo, kde se člověk může uklidnit a ponořit do ticha, aniž by byl rušen hlukem a jinými rozptylujícími faktory. V divočině se člověk napojí jak na přírodu, tak i na svou vlastní mysl a může se plně oddat poznávání toho, co mu nabídne (Houšková, 2017). Venkovní prostředí, kde TD probíhá, má regenerační účinky a pozitivní

vliv na rozvoj spontaneity a otevření se účastníků k vzájemnému sdílení (Hill in Margalit, 2014).

Poslední částí procesu je příprava klientů na návrat do jejich původního prostředí nebo na přesun do vhodného prostředí s následnou péčí. Zaměstnanci s nimi pracují na zpracování toho, co se naučili a jak si tyto lekce přenést do běžného každodenního života. Po ukončení programu musí být klienti schopni aplikovat jejich nově získané osobní a společenské dovednosti ve svých domovech nebo v zařízeních s následnou péčí. Přípravu na tuto výzvu jim usnadňují terapeuti prostřednictvím intenzivního individuálního poradenství a skupinových sezení s vrstevníky. Pokud bylo cílem klienta „lépe komunikovat s rodiči“, terapeut mu pomáhá rozvíjet strategie k dosažení tohoto cíle. Pokud je cílem abstinovat od drog a alkoholu, pak bude terapeut pracovat s klientem na vypracování strategie chování, do které např. zahrne také pravidelné návštěvy setkání anonymních alkoholiků (AA) (Russel, 2001). Ideální délka terapie divočinou není stanovena a liší se podle cílů každé jednotlivé intervence.

Po skončení expedice následují ještě závěrečná setkání, které mají sloužit k analýze progresu ať už v prožívání nebo v chování účastníků. Účastníci tak mají možnost dostatečně zpracovat zážitky z programu a zaměřit se na přínos TD pro jejich každodenní život a prožívání (Margalit, 2014).

TD není přístup, který je ideální pro každého, stejně jako tomu je u jiných terapeutických přístupů, ale nové studie prokázaly pozitivní vliv TD například na zlepšení vztahu účastníků k rodičům v rodinách, které před TD byly naplněny hněvem a emocionálním odtržením (Bettmann and Tucker in Margalit, 2014).

1.2 Příbuzné přístupy

Mimo TD existují i podobné terapeutické přístupy, které využívají pobyt v přírodě jako významný prvek. Všem jsou známy například letní tábory, školy v přírodě a další přístupy, které jsme někteří v dětství mohli zažít. Mohou se v něčem zdát velmi podobné Terapii divočinou, ale často se liší v některých fundamentálních rysech. Přístupů v něčem připomínajících terapii divočinou je velké množství. My se zde zaměříme pouze na některé vybrané z nich, které se často objevovaly jako terapeutická intervence mezi zkoumanými studii v praktické části.

1.2.1 Adventure therapy

Stejně jako u TD, i v případě Adventure therapy (AT) existuje mnoho rozdílných definic. Do češtiny se „adventure therapy“ obvykle překládá jako „dobrodružná terapie“ nebo „terapie dobrodružstvím“ (Kirchner, 2009). Adventure therapy využívá zážitkové vzdělávací aktivity ve venkovním prostředí v rámci terapeutické intervence jak na individuální, tak na skupinové úrovni, za účelem změny v chování a/nebo v prožívání (Gass, Gillis, and Russell, 2012). Ačkoli je v rámci AT využíváno mnoho různých přístupů, existuje několik zásadních prvků, které slouží jako základ pro většinu AT programů (Gass, 1993). Jedná se o:

a) Terapii zaměřenou na akci – Velkou výhodou tohoto přístupu je, že přetváří pasivní terapeutickou analýzu a interakci do aktivního mnohorozměrného zážitku. Na chování klientů může terapeut pohlédnout z jiné perspektivy, než u většiny „verbálních“ terapií, při kterých klient pouze slovně popisuje svou situaci, prožívání a chování. V terapii zaměřené na akci může terapeut vidět, jak klient skutečně reaguje ve společnosti (Gass, 1993).

b) Neznámé prostředí – Přivedení klienta do nového neznámého prostředí pomáhá omezit vliv jeho očekávání a představ na průběh terapie. Vystavení jedince novým situacím mu také pomáhá prozkoumat nové způsoby jednání a vystoupit ze svých zavedených vzorců chování (Gass, 1993).

c) Vliv skupinové dynamiky – Využití skupinové dynamiky v AT má zásadní význam pro navození změny v chování (Kerr and Gass in Gass, 1993). Aktivity jsou často záměrně postaveny tak, aby ve stresových situacích vznikl konflikt ve skupině, který je pak řešen pozitivním konstruktivním způsobem (Walsh and Golins in Gass, 1993).

Podle Gasse (1993) se adventure therapy postupným vývojem rozdělila do tří hlavních proudů, ve kterých je uskutečňována. Těmito proudy jsou:

- 1) Wilderness therapy – Jak již bylo popsáno v dřívějších kapitolách, v průběhu WT dochází k terapeutickému prožitku v rámci malých skupin po osmi až patnácti členech v prostředí divočiny.
- 2) Adventure-based therapy (ABT) – V rámci tohoto terapeutického přístupu klienti prožívají obvykle několikadenní léčebné programy, které jsou postaveny na AT. Součástí ABT jsou nejen adventure therapy, ale aplikují se zde i další terapeutické přístupy.
- 3) Long-term residential camping – Jde o dlouhodobé pobytové programy obvykle zasazené do přírodního prostředí. Klienti se spolupodílí na chodu zařízení v rámci

běžných denních činností jako je např. obstarávání jídla a vaření, stavění přístřešků, rozdělování ohně apod.

Tyto tři směry představují způsoby většinového využití AT. Obecně mají podobný charakter, ale existují mezi nimi také významné rozdíly (Gass, 1993).

1.2.2 Outward Bound

Terapie divočinou původně vznikla z konceptu Outward Bound, který vytvořil německý pedagog Kurt Hahn. Hahn patřil mezi průkopníky zážitkové pedagogiky. Vytvořil školní prostředí, kde byli studenti vrženi do zážitků, které vedly k přirozenému a spontánnímu přijetí prosociálního chování. Jeho cílem bylo, aby studenti nepřijímali sociální normy na základě jejich víry nebo povinnosti, ale aby samostatně objevili jejich hodnotu a užitečnost skrze jejich osobní zkušenosti. Pro tento proces se ukázaly jako nejvhodnější výcviky v divočině a záchranářské výcviky. Tyto dva typy zážitků dominují s malými adaptacemi v praxi terapie divočinou i Outward Bound dodnes (Gass, 1993).

Celkově byl Hahnův přístup zaměřen nejen na zážitky, ale také na hodnoty. Jeho koncept necítil primárně na skvělé studijní výsledky a rozvoj intelektu, jako spíše na charakterový vývoj jedince. Jeho předpoklad, že určité zážitky mohou v jedinci rozvinout prosociální chování, položil základ programu Outward Bound (Gass, 1993).

1.3 Historie terapie divočinou

Využití outdoorových zážitků za účelem vzdělávání a terapie není čistě novodobý koncept. Pohled do historie nám odhalil, že už Platón v průběhu čtvrtého století před Kristem zdůrazňoval, že výuka ve venkovním prostředí může vytvořit základ pro vybudování zdravějšího těla i mysli. (Hopkins and Putnam in Carroll, 2008) Postupné zjištění, že zážitková výuka spojená cvičením zlepšuje jak fyzické, tak mentální schopnosti, vedlo k zavedení outdoorových výukových programů. Nejranější doklad o využití outdoorových výukových programů pochází z konce devatenáctého století, kdy francouzský námořní důstojník vysledoval benefity „přirozených“ způsobů cvičení jako je chůze, běh nebo třeba plazení se a také šplh nebo lezení (Rohnke in Carroll, 2008). Na začátku dvacátého století bylo v New Yorkské nemocnici vyzorováno zlepšení jak fyzického, tak i mentálního zdraví, u pacientů, kteří museli z kapacitních důvodů přebývat ve stanovém táboře v blízkosti nemocnice (Gibson in Carroll, 2008). Ačkoli byly letní tábory pro děti a mladistvé realizovány v USA již od poloviny devatenáctého století, o jejich terapeutickém potenciálu začali odborníci uvažovat až ve dvacátých letech století dvacátého na základě programu *Outward Bound* Kurta Hahna (Schoel et al. in Carroll, 2008). Koncept terapie divočinou tedy

vznikl ve 20. letech 20. století jako rehabilitační programy pro dospívající s rizikovým chováním (Margalit, 2014).

2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

Rizikové chování je jedním ze stěžejních témat této práce, proto je nyní nutné věnovat prostor jeho definici. Nejprve si jej definujeme podle odborné literatury, pak se zaměříme na jeho projevy. V této kapitole se také budeme zabývat obdobím dospívání v kontextu rizikového chování. Uvedeme změny, kterými každý dospívající člověk prochází, protože už samotný proces dospívání představuje rizikové období pro vývoj jedince.

2.1 Terminologické vymezení

Pojem rizikové chování se vyskytuje často zejména v etopedické praxi. Podle Hutýrové (2019) můžeme rizikové chování chápat jako škálu projevů, která sahá od fyzické či verbální agrese, tlaku na ostatní jedince, přes lhaní a krádeže až k negativismu, neschopnosti kontaktu, přecitlivělosti, závislosti, motorickému neklidu, obtížím se zaměřením pozornosti a soustředění a problémům se sebepojetím. Samotný termín „rizikové chování“ je užíván nejednotně a často je zaměňován s pojmy jako je například problémové, asociální, delikventní nebo též kriminální chování. Tato terminologická nejednotnost může způsobovat nejasnosti, protože mnoho autorů chápe tyto pojmy jako v zásadě rozdílné.

Kroupová (2016) definuje rizikové chování jako jakékoli cílené jednání jedince, které může mít trvalé zdravotní následky, jako je zranění nebo trvalé postižení, může vyústit až ve smrt jedince či dalších lidí, může způsobit snížení kvality života, narušení vztahů a psychiky nebo zavinit ekonomické či hmotné škody. Jedinec může jednat sám nebo ve skupině. Mezi rizikové chování zařazuje například zneužívání návykových látek, agresivní chování, rasismus a další.

Hutýrová (2019) se odkazuje na Širůčkovou, podle které je rizikové chování sociálním konstruktem a která rizikové chování popisuje jako vzorce chování, které sice nemusí být jasně vymezeny, ale způsobují prokazatelný nárůst zdravotních, sociálních, psychických, edukačních a dalších ohrožení pro jedince a společnost.

Dle Nielson Sobotkové (2014) je fenomén rizikového chování velmi rozsáhlým tématem, a proto vyžaduje mezioborový pohled. Tímto pojmem se nezabývají jen obory společenskovední, ale také medicínské. Z medicínského pohledu jsou při zkoumání pojmu rizikového chování zdůrazňovány zejména jeho zdravotní dopady na jedince. Macek (in Nielson Sobotková, 2014) zdůrazňuje mimo zdravotní dopady také dopady psychosociální, a to nejen na jedince samotného, ale také na jeho okolí, další osoby a majetek.

2.2 Faktory ovlivňující vznik rizikového chování

Vznik rizikového chování u dětí a mladistvých je dle Hutyrové (2019) často spojen se společenskou kohezí, socioekonomickou úrovní a disharmonickým rodinným prostředím (může se jednat u poruchy chování u rodičů, jejich antisociální nebo kriminální chování, alkoholismus, rozvod atd.). Počet rizikových faktorů působících na jedince má zásadní vliv na vznik a rozvoj rizikového chování. Faktory ovlivňující rozvoj rizikového chování můžeme rozdělit na čtyři oblasti (Hutyrová, 2019):

- 1) Biologické faktory – Mezi biologické faktory můžeme zařadit pohlaví, hormonální systém, tělesné predispozice, fyzickou odolnost vůči bolesti nebo třeba vrozené handicap (Jessor in Nielson Sobotková, 2014). Hutyrová (2019) mezi biologické faktory řadí ještě biologicko-fyziologické příčiny, kam spadá např. neurologická porucha zpracování nervových impulzů dítěte.
- 2) Genetické faktory – Jedná se o dědičné faktory přenášené přes generace. Porucha chování u rodičů může být předobrazem rozvoje rizikového chování nebo poruchy chování u dítěte (Hutyrová, 2019).
- 3) Psychologické faktory – Jde o osobnostní rysy, temperament, hodnotové postoje jedince a jeho celkové sebepojetí (Jessor in Nielson Sobotková, 2014). Krejčířová (in Hutyrová, 2019) jako psychologické faktory ovlivňující rozvoj rizikového chování chápe například také potřebu hledat náhradní uspokojení při opakované frustraci, depresi, nebo jako potřebu uznání a pozornosti, kterou dítě neumí manifestovat jiným přiměřenějším způsobem.
- 4) Sociální faktory – Mezi sociální faktory můžeme zařadit socioekonomický status rodiny, vliv prostředí a urbanistická hlediska (např. dostupnost volnočasových aktivit), vliv médií, sociálních sítí nebo počítačových her a v neposlední řadě také vliv vrstevníků (Hutyrová, 2019)

2.3 Syndrom rizikového chování

Syndrom rizikového chování (SRCH), někdy známý také jako syndrom problémového chování, je chápán jako propojení jednotlivých projevů rizikového chování. Znamená to, že jedinec, chovající se rizikově v jedné oblasti, bude mít pravděpodobně sklon chovat se rizikově i v oblastech jiných (Širůčková in Miovský a kol., 2015). Z longitudinálního výzkumu Jessora (in Nielson Sobotková, 2014) vyplynulo, že různé typy rizikového chování spolu navzájem pozitivně korelují, ale naopak negativně fungují ve vztahu ke „konvenčnímu“

jednání, jako je například pozitivní vztah ke škole nebo třeba zapojení se do prosociálních aktivit.

2.4 Projevy rizikového chování

Pro přehlednost si zde nyní uvedeme konkrétní projevy rizikového chování, jak je vymezuje Nielson Sobotková (2014). Nielson Sobotková (2014) rozlišuje patnáct projevů rizikového chování. Řadí mezi ně:

- 1) *Záškoláctví*
- 2) *Lhaní*
- 3) *Agresivita a agresivní jednání*
- 4) *Šikana, kyberšikana a násilné chování*
- 5) *Obecně kriminální chování (hlavně krádeže)*
- 6) *Vandalismus*
- 7) *Závislostní chování*
- 8) *Rizikové chování na internetu*
- 9) *Rizikové sexuální chování*
- 10) *Rizikové chování v dopravě*
- 11) *Extrémně rizikové sporty, hazardní aktivity*
- 12) *Užívání anabolik a steroidů*
- 13) *Nezdravé stravovací návyky*
- 14) *Extremismus*
- 15) *Xenofobie, rasismus, intolerance, antisemitismus*

Hutyrová (2019) dělí problémové chování na osm typů, kam řadí nadměrné upoutávání pozornosti, negativismus, lhaní, krádeže, čachrování, útěky, toulání a projevy fyzické a verbální agrese.

2.5 Dospívající ohrožení rizikovým chováním

Podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (č. 218/2003 Sb.) je „*mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku; má se za to, že mladistvým je i ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok věku, ale u něhož není možné bez důvodné pochybnosti určit, že v době spáchání provinění překročil osmnáctý rok věku*“. Pro účely naší práce chápeme mladistvého jako jedince, procházejícího obdobím dospívání, které Vágnerová (2021) definuje jako dobu přechodu mezi dětstvím a dospělostí a která zahrnuje druhou dekádu života, tj. deseti do dvaceti let.

Na období dospívání je často pohlíženo jako na dobu velkých bouří a stresu. Tato doba je spojena s mnoha významnými změnami, ať už co se týká změn fyziologických nebo také psychických a sociálních. Na jedince jsou kladeny nové nároky a očekávání ve vztahu k jeho chování a výkonům. Mění se také jeho sebepojetí a vztahy s okolím (Nielson Sobotková, 2014). V tomto období probíhá přechod z dětství do dospělosti. Dochází ke komplexním změnám v osobnosti, z nichž mnohé jsou primárně biologicky podmíněny, ale vždycky je významně ovlivňují psychické a sociální faktory (Vágnerová, 2021). Obecně můžeme říci, že velká část populace projde tímto obdobím bez výraznějšího ohrožení na zdraví nebo duševní pohodě (Nielson Sobotková, 2014). Dryfoos (in Nielson Sobotková, 2014) upozorňuje na fakt, že projevy rizikového chování jsou v období dospívání částečně považovány za součást normativního vývoje jedince. Tento názor opírá o výzkum, který říká, že až padesát procent adolescentů se v období dospívání zapojí alespoň do jedné z forem rizikového chování. Tyto projevy rizikového chování by ale měly po určité době samy odeznít a neměly by se projevovat příliš dlouhou dobu v nekontrolovatelné míře.

2.5.1 Proměny v dospívání

V průběhu dospívání dochází k významným tělesným změnám. Jedná se o pohlavní zrání a rozvoj sekundárních pohlavních znaků, které jsou řízeny růstovým hormonem, IGF, a pohlavními hormony. U dívek se jedná o růst prsou a boků, začíná se jim více ukládat tuk na stehnech, hýždích a bříše, což způsobuje zaoblování postavy. Množství tuku je důležitým kritériem pro začátek menstruace, která u dívek přichází kolem třináctého roku života a je důležitým milníkem v období dospívání. U chlapců se dospívání projevuje růstem genitálu, mutací hlasu a růstem vousů. U obou pohlaví se pak objevuje pubické a axiální ochlupení (Thorová, 2015). V souvislosti s hormonálními změnami také u dospívajících nastupuje zájem o sexuální tematiku, který je spojen s rozvojem sexuálního pudu. Jako způsob uspokojení tohoto pudu slouží dospívajícím masturbace, která je dle Langmeiera (2006) považována za „předzkušenost“ pro pozdější pohlavní styk. Časně zahájení pohlavního života často souvisí s určitým životním stylem mladistvého, kam patří také např. kouření nebo abúzus alkoholu a stává se tak součástí rizikového chování dospívajících (Currie and Todd in Langmeier, 2006).

Fyzické změny a tělesný vzhled v dospívání významně ovlivňují také vývoj identity. Dospívající se o svůj vzhled často zajímají ve větší míře než v jiných životních fázích. Mají tendenci porovnávat se se svými vrstevníky a snaží se o dosažení aktuálního standardu atraktivity. Mohou svůj vzhled také vnímat jako prostředek k získání pozornosti, sociální

akceptace, prestiže ve skupině a sebe prezentace (Thorová, 2015). To vše pak může vést k přehnaným nárokům na vlastní vzhled a může způsobit pochybnosti, zklamání, úzkosti a napětí v situacích, kdy má zevnějšek nějaký význam. Tyto pocity se pak mohou projevovat vztekem a agresí (Vágnerová, 2021) nebo mohou vyústit v poruchu příjmu potravy (Thorová, 2015).

S tělesným vývojem jde ruku v ruce i vývoj myšlení a emocionálního prožívání. Adolescent začíná uvažovat hypoteticky, je schopen vyvozovat abstraktní závěry a přestává svět vnímat černobíle, jako tomu bylo v mladším věku (Thorová, 2015). Díky strukturálním a funkčním změnám mozku narůstá rychlost a přesnost zpracování informací, rozvíjí se schopnost plánování a zlepšuje se pracovní paměť. Zároveň dochází v prefrontální kůře a v limbickém systému k vyšší produkci dopaminu, což vede k nárustu potřeby vzrušujících zážitků. Tato potřeba se může projevovat pozitivně, hledáním nových poznatků a navazováním nových vztahů, ale i negativně – rizikovým chováním (Vágnerová, 2021). Hormonální proměna v období puberty ovlivňuje i emocionální prožívání dospívajících. Toto období se vyznačuje vyšší emoční labilitou a tendencí přehnaně reagovat i na běžné podmínky. U dospívajících dochází ke krátkodobým emocionálním výkyvům, které jsou pro ně samotné často překvapivé svou intenzitou a nepředvídatelností (Vágnerová, 2021). Intenzivně prožívané emoce a nízká schopnost jejich regulace jsou důvodem, proč je psychika dospívajících zranitelnější a náchylnější k psychopatologii. V mladším věku jsou totiž motivační mechanismy slabší a ve starším věku pak zase posilují schopnosti regulace. Proto tvoří dospívající skupinu s největšími předpoklady k zapojení se do rizikových akcí (Thorová, 2015).

Období dospívání značí také změny v sociálním postavení jedince. V rámci některých sociálních skupin získávají dospívající nové role, v jiných skupinách se pouze rozvíjejí a mění jejich stávající role. V tomto období také probíhá proces emancipace od rodičů a hledání své vlastní identity. Významnou roli hrají vrstevnické vztahy, které ovlivňují formaci osobnosti a chování a rozvíjí se díky nim schopnost spolupráce (Vágnerová, 2021). Dospívající mají často tendenci sdružovat se do vrstevnických skupin, skrze které přijímají určitou skupinovou identitu. Ta se může projevovat například podobným stylem oblékání. Tyto skupiny fungují jako určité „testovací publikum“, poskytují si vzájemnou zpětnou vazbu, emoční podporu a rozšiřují schopnost sebereflexe. Vrstevnická společenství mohou mít na dospívajícího ale i negativní vliv, mohou přispět k rozvoji psychických problémů a rizikového chování (Thorová, 2015).

PRAKTICKÁ ČÁST

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

V práci jsme se rozhodli zabývat vlivem terapie divočinou na dospívající s rizikovým chováním, konkrétně na jejich sebepojetí. K tomu jsme využili metodu narativního review. Nejprve jsme podle klíčových slov vyhledali v databázích a registrech potenciální relevantní zdroje, které jsme podle zadaných kritérií vyhodnotili. Pokud odpovídaly našim stanoveným kritériím, využili jsme pro tvorbu našeho narativního review. Data z těchto výzkumů jsme extrahovali do tabulek, které jsme předložili s krátkým komentářem týkajícím se výsledků jednotlivých studií. V závěru této práce jsme tato data zhodnotili a vyvodili možné závěry.

3.1 Metodika

Následující narativní review bylo zpracováno v souladu s metodikou JBI pro probíhající systematické review s názvem *The effectiveness of wilderness-based interventions on the self-concept and other clinical changes in youth*, které je registrované v PROSPERO od 2. 2. 2021 pod číslem CRD42021227869. (National Institute for Health and Care Research: PROSPERO International prospective register of systematic reviews, 2021). Na tvorbě registrovaného systematického review spolupracoval tým několika lidí. Souběžně se vznikem následujícího narativního review, zpracovala Bc. Bronislava Eichlerová narativní review zabývající se totožným tématem, ale založené na výzkumech s odlišným designem. Naše narativní review je postavené na studiích s kvazi-experimentálním designem bez kontrolní skupiny, na sériích případů a observačních studiích. Po formulaci otázky narativního review byla definována inkluzivní a exkluzivní kritéria pro zařazení do výzkumu. Poté jsme provedli vyhledávání v databázích MEDLINE (PubMed) a CINAHL (EBSCO) pro identifikaci klíčových slov. Po vyhledání potenciálních relevantních zdrojů byly postupně vyloučeny duplikáty a studie, které nenaplnily kritéria pro zařazení do výzkumu. Po dokončení procesu screeningu jsme provedli extrakci dat ze zbylých relevantních zdrojů. Data z jednotlivých studií jsme pro přehlednost zapisovali do tabulek. Poté jsme tato získaná data prezentovali formou narativního review.

3.1.1 Otázka narativního review

Jaký efekt mají intervence založené na terapii divočinou u sebepojetí mladistvých s rizikovým chováním?

3.1.2 Inkluzivní a exkluzivní kritéria

- Účastníci

Pro zahrnutí studie do narativního review museli být jejími účastníky mladiství ve věku od deseti do dvaceti jedna let. Jednalo se jak o intaktní jedince, tak o mladistvé ohrožené rizikovým chováním nebo s diagnostikovaným ADHD, poruchami emocí a/nebo chování a mladiství delikventi.

Kritériem pro vyřazení byl věk účastníků nižší než deset let nebo vyšší než dvacet jedna, pokud byl věk uveden ve studii pouze jako průměr a autoři neodpověděli na žádost o specifikaci. Vyřazeny byly také studie, které se bezprostředně netýkaly rizikového chování mladistvých, ale byly zaměřeny například na posttraumatickou stresovou poruchu, autismus, chronické bolesti, zdravotní postižení, problémy s nadváhou, poruchu vztahové vazby, truchlící děti, depresi, rozštěpy páteře, rakovinu nebo diabetes.

Vyřazeny byly také studie, kde byli účastníky mladiství, u nichž se jako primární patologie jevila alkoholová nebo drogová závislost, se soudně nařízenou intervencí nebo mladiství pachatelé sexuálního zneužívání atd.

- **Intervence**

Zahrnuty byly studie zaměřené na intervenci primárně využívající (dobrodružné) aktivity v přírodě k psychologickým a terapeutickým účelům, a zároveň intervence, ve kterých dochází k osobnímu sebehodnocení.

Vyřazeny naopak byly studie orientované na intervence neodehrávající se v divočině (například terapeutické zahrádkářství, terapeutické procházení se atd.) a neterapeutické intervence, jako je zážitková pedagogika. Terapie dobrodružstvím, které se neodehrávaly ve venkovním prostředí, také nebyly zahrnuty.

Studie zabývající se rodinnou terapií divočinou byly také vyřazeny, stejně jako intervence jiné než sebehodnotící.

- **Komparátory**

Toto narativní review nebralo v úvahu studie, které nemají intervenci nebo jsou alternativní léčbou, např. psychoterapie.

- **Hlavní výstupy**

Toto review zohledňovalo studie, které obsahují výsledky týkající se následujících témat: self-efficacy (*Generalized Self-Efficacy Scale, Self-Efficacy for Anger Management, Goal Setting and Interpersonal Communication, Questionnaire of Competence and Control Beliefs, subscale Internal Control, Efficacy (FKK-SKI)*, atd.), sebevědomí (*Rosenberg' Self-*

Esteem Scale (RSES), Piers & Harris Self-esteem Questionnaire, atd.), sebekontrola (*Pearlin Mastery Scale, Hebrew version of Rotters I-E Scale, Hebrew version of Rotters I-E Scale*, atd.). Byly zahrnuty také další výsledky a škály související s tématem sebepojetí.

- **Typy studií**

Při tvorbě narativního review jsme zohledňovali kvantitativní nebo kvalitativně-quantitativní kvazi-experimentální typy studií bez kontrolní skupiny a observační studie, včetně sérií případů.

3.1.3 Vyhledávací strategie

Při vyhledávání jsme cílili jak na publikované, tak na nepublikované studie. Byla využita třístupňová vyhledávací strategie. Nejprve bylo provedeno předběžné omezené vyhledávání v registrech systematických review PROSPERO, MEDLINE, the Cochrane Database of Systematic Reviews a JBI Evidence Sythesis, abychom zjistili, zda bylo na toto téma realizované nějaké systematické review, nebo zda je v současné době registrován protokol probíhajícího systematického review. Po zjištění, že žádné systematické review na toto téma nebylo zpracováno, ani v současné době není zaregistrované, jsme vykonali předběžné vyhledávání v databázích MEDLINE (PubMed) a CINAHL (EBSCO) od 23.12.2020 do 26.12.2020, aby bylo možné identifikovat články na téma narativního review. Textová slova, obsažená v názvech a abstraktech relevantních článků, a indexové termíny, použity k popisu článků, byly využity k vytvoření kompletní vyhledávací strategie. Vyhledávací strategie, obsahující všechna identifikovaná klíčová slova a indexové termíny, byla upravena dle specifik každé zahrnuté databáze a informačního zdroje. V poslední části vyhledávání byly prohledány všechny referenční seznamy relevantních zdrojů. Studie, které mají uveden název a abstrakt v angličtině, byly brány v úvahu pro zařazení do narativního review, bez omezení v jazyce a v době publikace.

Mezi prohledávané databáze jsme zařadili *MEDLINE (PubMed), EMBASE, CINAHL Plus, PsycINFO, Scopus, Web of Science Core Collection, ProQuest Central, Cochrane Central Register of Controlled Trials (Central), ERIC, Clinical Trials Registry Platform of the World Health Organisation, Cllinical trials, Current controlled trials* a *Google Scholar*.

3.1.4 Screening

Po vyhledání potenciálně relevantních zdrojů byly všechny citace nahrány do aplikace ZOTERO. V prvním kroku byly odstraněny všechny duplicitní položky. Následně dva nezávislí hodnotitelé posuzovali, zda studie odpovídají uvedeným inkluzivním kritériím na

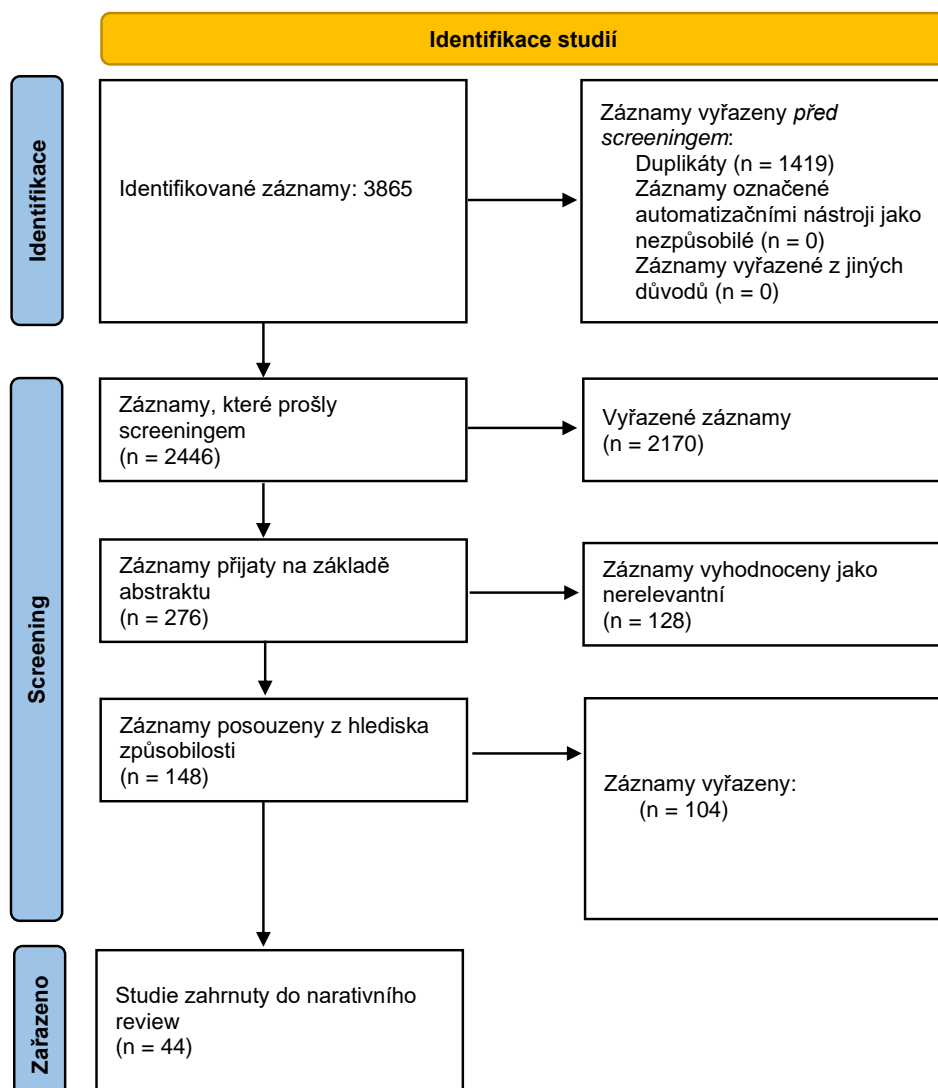
základě jejich názvů a abstraktů. Po vyselektování zdrojů na základě názvu a abstraktu bylo plné znění potenciálních relevantních studií importováno do JBI Sumari. Následoval screening na základě plnotextů. Dva nezávislí hodnotitelé detailně posuzovali, zda plné znění studií odpovídá daným inkluzivním kritériím, pokud studie neodpovídala některému z daných kritérií, nebyla zařazena mezi relevantní zdroje. Jakékoli neshody, které vznikly mezi hodnotiteli v každé fázi procesu screeningu, byly vyřešeny diskusí nebo poradou s dalším hodnotitelem/y.

3.1.5 Extrakce dat

Data byla extrahována ze studií zahrnutých do narativního review pomocí standardizovaného nástroje pro extrakci dat JBI. Extrahované údaje obsahují konkrétní údaje o autorovi, roce vydání a zemi původu, účastnících, jako je jejich počet, pohlaví a věk, designu studie, typu intervence, způsobech měření a výsledcích významných pro zpracování této práce. Výsledky jsou prezentovány formou narativního review, včetně tabulek a grafů, které jsou v případě potřeby nápomocny při prezentaci údajů.

3.2 Výsledky

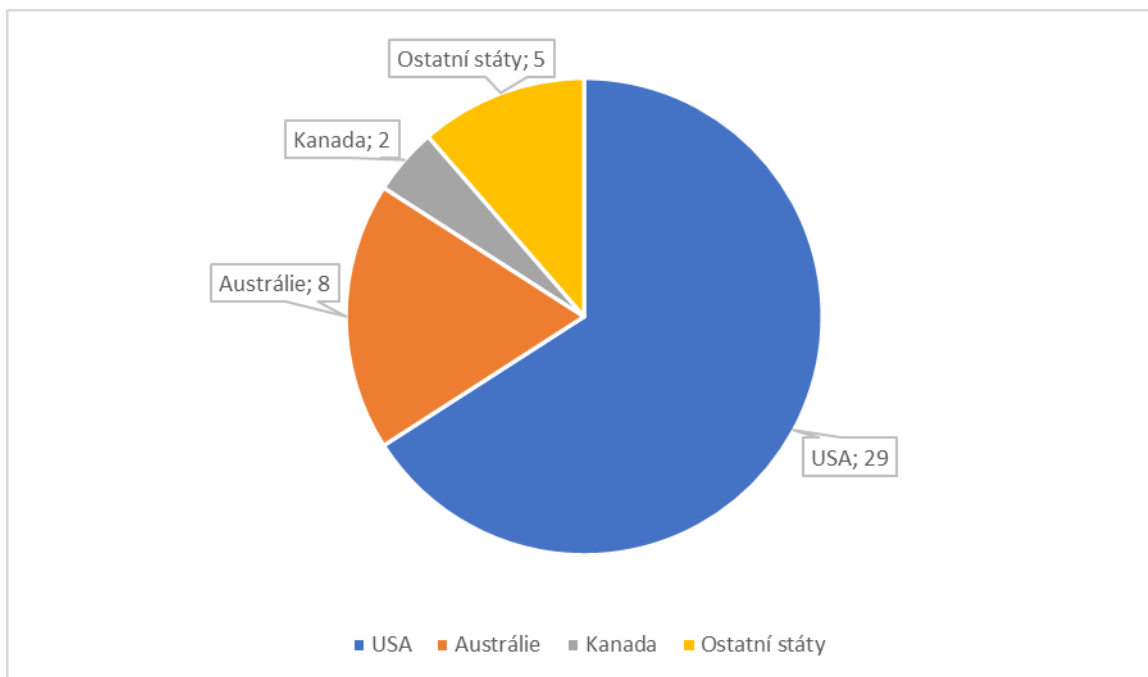
Při vyhledávání otázce bylo identifikovaných 3865 zdrojů. Po vyhodnocení jejich relevantnosti pro zařazení nebo vyloučení, jich bylo 44 zařazeno jako relevantní. Proces identifikace zdrojů a screeningu je znázorněný na obrázku č.1.

1: PRISMA 2020 flow for new systematic reviews which included searches of databases and registers only

Do našeho narativního review jsme po selekci relevantních zdrojů vybrali kvazi-experimentální a observační studie bez kontrolní skupiny, které splňovaly všechna zadaná kritéria.

Tyto studie byly zpracovány nejčastěji v USA, také v Austrálii a v Kanadě. Mezi státy, kde byly výzkumy na téma terapie divočinou zpracovány, se objevuje pouze jedna evropská země a tou je Velká Británie. V grafu můžeme pozorovat také velký nepoměr mezi počtem výzkumů vznikajících v USA a zbytkem světa. Mezi ostatní státy, kde byly výzkumy zpracovány pak patří ještě Japonsko, Nový Zéland, Singapore a Botswana.

Obrázek 2: Graf počet studií dle jejich země původu

Jako intervence byla v rámci analyzovaných studií nejčastěji využívána terapie divočinou. Dalšími, často využívanými přístupy byly adventure therapy, adventure based counseling, outdoor behavioral healthcare, ropes challenge courses, outdoor adventure programming a různé další krátkodobé programy v divočině.

Celkový počet účastníků zkoumaných studií byl 4762, z toho 4490 se jich účastnilo studií s prokázaným signifikantním výsledkem a 272 se jich naopak účastnilo výzkumů, kde žádný signifikantní vliv terapie divočinou prokázán nebyl.

Z celkového počtu 44 studií jich 40 prokázalo signifikantní zlepšení v sebepojetí účastníků, u zbylých 4, některé pozorovaly pozitivní změny v chování účastníků, jejich sebevědomí či sebeúcty, ale tyto změny nedosáhly statistické významnosti.

Následující tabulky podrobně uvádějí dostupné informace i jednotlivých studiích zařazených do této práce. Konkrétně se jedná o název, autora a rok vydání, stát, kde byla studie provedena, způsob terapeutické intervence, informace o účastnících studie, jejich věku, počtu

a pohlaví a nástroje měření využité ve studii. V krátkém komentáři se věnujeme také výsledkům dané studie.

Nejprve si představíme studie s prokázaným signifikantním zlepšením. Kapitola, která se jim věnuje je pro přehlednost rozdělena ještě do dvou menších celků, kdy první se zaměřuje na výzkumy, jež jako intervenci využily terapii divočinou a druhá část pak obsahuje studie, se všemi zbylými typy intervencí. V další kapitole se pak věnujeme studiím, které statisticky významnou změnu u svých účastníků neprokázaly.

3.2.1 Studie prokazující signifikantní zlepšení

Z celkového počtu 44 studií vybraných pro tvorbu tohoto narativního review jich 44 prokázalo signifikantní zlepšení ve zkoumaných oblastech.

- **Studie využívající jako intervenci terapii divočinou**

1. Changes in self-concept and behavior of adolescents in a wilderness therapeutic camp (Bateman, 1990)

Země původu	USA, East Texas State
Intervence	Wilderness therapy
Účastníci	Mladiství s problémy v chování ve věku od dvanácti do patnácti let
Počet účastníků	Třicet
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Piers-Harris Children's Self-Concept Scale</i> <i>Child Behavior Checklist</i>

Tabulka 1: Changes in self-concept and behavior of adolescents in a wilderness therapeutic camp

Cílem této studie bylo zjistit, zda se může sebepojetí a chování mladistvých s problémy v chování změnit po účasti na osmnácti týdenním kempu terapie divočinou. Výsledky podpořily hypotézu, že bude možné pozorovat signifikantní zlepšení. Toto zlepšení nastalo jak v sebepojetí, tak i v chování mladistvých.

2. Wilderness Adventure Therapy Effects on the Mental Health of Youth Participants (Bowen, 2016)

Země původu	Australia
Intervence	Wilderness therapy
Účastníci	Adolescenti s problémy v oblasti duševního

	zdraví ve věku od dvanácti do osmnácti let
Počet účastníků	Třicet šest
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Resilience Questionnaire</i> <i>Beck Depression Inventory-II</i> <i>Youth Self-Report</i> <i>Coopersmith Self Esteem Inventory</i> <i>CORE Family Functioning Questionnaire</i> <i>Life Attitudes Schedule – Short Form</i>

Tabulka 2: *Wilderness Adventure Therapy Effects on the Mental Health of Youth Participants*

Tato studie hodnotila výsledky terapie divočinou pomocí sebehodnotících dotazníků vyplněných účastníky před a po terapeutické intervenci. Jednalo se o deseti týdenní program TD. Celková průměrná standardizovaná velikost účinku terapie byla malá, pozitivní a statisticky významná, se středním, statisticky významným zlepšením v oblasti psychické odolnosti a sociálního sebevědomí. Studie se zaměřovala také na hodnocení chování, emocionálního fungování, projevy deprese a sebevědomí. Staticky významné zlepšení sebevědomí se prokázalo v jedné ze čtyř testovaných škál.

3. The Effects of Wilderness Therapy on the Perceived Psychosocial Stressors, Defense Styles, Dysfunctional Personality Patterns, Clinical Syndromes, and Maladaptive Behaviors of Troubled Adolescents (Clark, 2002)

Země původu	USA, Oregon
Intervence	Wilderness therapy
Účastníci	Mladiství s problémy v chování ve věku od třinácti do osmnácti let
Počet účastníků	Sto devět
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Millon Adolescent Clinical Inventory</i> <i>Defense Style Questionnaire-40</i> <i>Youth Outcome Questionnaire-2.0</i>

Tabulka 3: *The Effects of Wilderness Therapy on the Perceived Psychosocial Stressors, Defense Styles, Dysfunctional Personality Patterns, Clinical Syndromes, and Maladaptive Behaviors of Troubled Adolescents*

Cílem studie bylo vyhodnotit, jakým způsobem terapie divočinou ovlivňuje schopnost vyjádřit obavy, nevhodné obranné mechanismy, dysfunkční osobnostní vzorce a maladaptivní

chování u mladistvých. Po absolvování terapie divočinou bylo u účastníků prokázáno statisticky významné zlepšení v oblastech nevhodných obranných mechanismů a maladaptivního chování, stejně jako u schopnosti vyjádření obav a dysfunkčních osobnostních vzorců.

4. The Effects of Wilderness Therapy on the Clinical Concerns (on Axes I, II, and IV) of Troubled Adolescents (Clark, 2004)

Země původu	USA
Intervence	Wilderness therapy
Účastníci	Mladiství s problémy v chování ve věku od třinácti do osmnácti let
Počet účastníků	Sto devět
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Defense Style Questionnaire-40</i> <i>Millon Adolescent Clinical Inventory</i> <i>Youth Outcome Questionnaire-2.0</i>

Tabulka 4: The Effects of Wilderness Therapy on the Clinical Concerns (on Axes I, II, and IV) of Troubled Adolescents

Cílem této studie bylo zhodnocení vlivu dvaceti jedna denního programu terapie divočinou na obranné mechanismy, vnímané psychosociální stresory, dysfunkční osobnostní vzorce a maladaptivní chování u mladistvých. Po absolvování TD bylo u účastníků zjištěno statisticky významné zlepšení ve všech těchto oblastech.

5. An Evaluation of Typo Station (Crisp, 2003)

Země původu	Australia
Intervence	Wilderness therapy
Účastníci	Mladiství ohrožení rizikovým chováním ve věku od třinácti do sedmnácti let
Počet účastníků	Osmdesát sedm
Pohlaví	M
Nástroje měření	<i>Walker McConnell Scale of Social Competence and School Adjustment</i> <i>Life Effectiveness Questionnaire</i> <i>Coopersmith Self Esteem Inventory</i> <i>Youth Self Report</i>

	<i>Adolescent Coping Scale</i>
--	--------------------------------

Tabulka 5: An Evaluation of Typo Station

Typo Station je program pro mládež, která je považována za ohroženou rizikovým chováním na svých vzdělávacích, profesních a životních cestách. Program je dlouhý 2 roky a může být kategorizován jako terapie divočinou. Účastníci v návaznosti na účast v programu hlásili signifikantně významné zlepšení delikventního chování, sebeúcty a jejich schopnosti zvládat stres.

6. Innovative Multi-Modal Day-Patient Treatment for Severely Disordered At Risk Adolescents (Crisp, 2012)

Země původu	Australia
Intervence	Wilderness therapy
Účastníci	Dospívající, kteří v současné době zažívají nebo jsou ohroženi závažnými psychiatrickými poruchami, jsou obětmi fyzického, sexuálního nebo emocionálního zneužívání, kromě výše uvedeného jsou klienty sociální péče a systémy juvenilní justice, jsou bez domova nebo jsou ohroženi bezdomovectvím, mají vzdělávací nebo profesní potíže nebo mají rodiče, kteří trpí duševní chorobou nebo závislostí na drogách nebo alkoholu, ve věku od třinácti do osmnácti let
Počet účastníků	Sto jedna
Pohlaví	Neuvedeno
Nástroje měření	<i>Youth Self-Report</i> <i>Coppersmith Self-Esteem Inventory</i> <i>Adolescent Coping Scale</i> <i>Personal Problems Checklist</i>

Tabulka 6: Innovative Multi-Modal Day-Patient Treatment for Severely Disordered At Risk Adolescents

Program je určen pro mladistvé ohrožené rizikovým chováním a trvá deset týdnů v průběhu kterých jsou adolescenti rozděleni do skupin po šesti až osmi lidech. Po léčbě bylo zjištěno signifikantně významné zlepšení u 32 dospívajících v *Coppersmith Self Esteem*

Inventory obecně v oblasti sebevědomí, zejména v sebevědomí ve vztahu ke škole. Sebevědomí v domácím prostředí a ve vztahu k rodičům vykazovalo zlepšení, ale nedosáhlo statistické významnosti.

7. The Wilderness Therapy Program: An empirical study of its effects with adolescents in an outpatient setting (Davis-Berman, 1989)

Země původu	USA
Intervence	Wilderness therapy
Účastníci	Mladiství klienti poradenských služeb v oblasti duševního zdraví, vypořádávající se s rodinnými a vztahovými problémy, depresivními symptomy a s problémy se zvládním vzteku a impulzivity ve věku od třinácti do osmnácti let
Počet účastníků	Dvacet tři
Pohlaví	M/ F
Nástroje měření	<i>Internal-External Locus of Control Scale</i> <i>Perceptions of self-efficacy</i> <i>Piers-Harris self-esteem inventory</i> <i>Behavioral Symptom Inventory</i>

Tabulka 7: *The Wilderness Therapy Program: An empirical study of its effects with adolescents in an outpatient setting*

Cílem studie bylo vyhodnotit účinnost konkrétního programu terapie divočinou na sebekontrolu, sebevědomí, sebeúctu a vzorce chování klientů. Program se skládal ze čtyř dvoutýdenních expedic s každodenní terapeutickou intervencí. Signifikantně významné zlepšení bylo pozorováno v oblastech sebeúcty a sebevědomí účastníků. V oblasti sebekontroly bylo sice pozorováno zlepšení, ale ne statisticky významné.

8. The Effects of, and the Correlates of Success in, a Wilderness Therapy Program for Problem Youth (Gibson, 1981)

Země původu	USA
Intervence	Wilderness therapy
Účastníci	Emocionálně nevyrovnaní mladiství s rodinnými, školními, sociálními a osobními

	problémy ve věku od patnácti do šestnácti let
Počet účastníků	Osmdesát devět
Pohlaví	M/ F
Nástroje měření	<i>Coopersmith Behavioral Rating Form</i> <i>Rosenberg Self-Esteem Scale</i> <i>Bills Index of Adjustment and Values</i>

Tabulka 8: *The Effects of, and the Correlates of Success in, a Wilderness Therapy Program for Problem Youth*

Cílem této studie bylo empiricky zkoumat efektivitu krátkodobých programů terapie divočinou jako alternativního způsobu léčby duševního zdraví. Terapeutický program trval dvacet jedna dní a skládal se z množství tvrdých, náročných a stresujících outdoorových aktivit. Pro výzkum byly vybrány dvě proměnné – sebepojetí a sociální kompetence účastníků. Protože sebepojetí je velmi široký pojem, byl rozdělen do čtyř podkategorií: sebevědomí, sebeúcta, sebezřetel a vnitřní rozpor představou ideálního já. Ve všech čtyřech podkategoriích bylo změřeno statisticky významné zlepšení. Statisticky významné zlepšení nastalo i v oblasti sociálních kompetencí.

9. The enhancement of resilience via a wilderness therapy program: A preliminary investigation (Gillespie, 2009)

Země původu	Australia
Intervence	Wilderness therapy
Účastníci	Mladiství ohrožení rizikovým chováním, kteří byli přijati do programu Typo Station ve věku od čtrnácti do šestnácti let
Počet účastníků	Devatenáct
Pohlaví	M
Nástroje měření	<i>Life effectiveness questionnaire – Youth at-risk version</i> <i>Resilience scale</i>

Tabulka 9: *The enhancement of resilience via a wilderness therapy program: A preliminary investigation*

Tento článek představuje zjištění studie o účincích programu terapie divočinou na psychickou odolnost dospívajících chlapců ohrožených rizikovým chováním. Studie se zaměřila na účastníky, kteří absolvovali program terapie divočinou. Jednalo se o rezidenční program, který zahrnoval pětítýdenní pobyt v objektu Typo Station, během kterého se mladí muži účastnili skupinových a individuálních aktivit, včetně 10denního expedice v divočině.

Pro měření psychické odolnosti účastníků byly využity dva dotazníky. Výsledky obou dotazníků ukázaly signifikantní zlepšení psychické odolnosti účastníků.

10. Parental Reports of Adolescent and Family Well-Being Following a Wilderness Therapy Intervention: An Exploratory Look at Systemic Change (Harper, 2006)

Země původu	USA
Intervence	Wilderness therapy
Účastníci	Dospívající s problémy emocí a chování a závislostním chováním ve věku od třinácti do osmnácti let
Počet účastníků	Dvě stě padesát dva
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	Neuvedeno

Tabulka 10: Parental Reports of Adolescent and Family Well-Being Following a Wilderness Therapy Intervention: An Exploratory Look at Systemic Change

Tento výzkum zahrnuje průzkumnou, longitudinální studii dospívajících a rodin při účasti v terapii divočinou. Specifickými cíli studie bylo identifikovat změny ve fungování dospívajících a rodin v průběhu času a prozkoumat, jak se tyto změny projevují v rodinném, školním a sociálním kontextu. Výzkum se zaměřoval na hodnocení pěti konstruktů: rodinných funkcí, chování dospívajících, duševní zdraví dospívajících, školní úspěch a sociální vztahy. Pro dívky představovaly vážnější problémy dodržování domácích pravidel, komunikace s rodiči, útky, emocionální problémy, sexuální aktivita, sebevražedné myšlenky, sebepoškození a poruchy příjmu potravy. Bylo zjištěno, že muži mají vážnější problémy se společnými rodinnými aktivitami, užíváním návykových látek a školním výkonem. Signifikantní zlepšení v chování dospívajících bylo zjištěno u 7 z 8 položek pro muže a 6 z 8 položek pro ženy, přičemž tyto položky vykazují velké statistické zlepšení (např. komunikace s rodiči, zvládnání hněvu a dodržování domácích pravidel).

11. Effects of Wilderness Therapy on Motivation and Cognitive, Emotional, and Behavioral Variables in Adolescents (Christensen, 2008)

Země původu	USA, Kansas
Intervence	Wilderness therapy
Účastníci	Mladiství ohrožení rizikovým chováním ve věku od třinácti do sedmnácti let

Počet účastníků	Šedesát tři
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Adult Hope Scale</i> <i>Nowicki-Strickland Locus of Control Scale</i> <i>Youth Outcome Questionnaire-Self Report</i> <i>University of Rhode Island Change Assessment-Long Form</i>

Tabulka 11: *Effects of Wilderness Therapy on Motivation and Cognitive, Emotional, and Behavioral Variables in Adolescents*

Cílem této studie bylo zjistit vliv terapie divočinou na mladistvé ohrožené rizikovým chováním v oblastech jejich sebekontroly, emocionálního prožívání, změny v chování, změny v nadějném vnímání budoucnosti a motivace. Bylo zjištěno celkové zvýšení pocitu naděje, který nastal už během terapie a byl zachován nejméně 2,5 měsíce po terapeutické intervenci. McNemarovy testy prokázaly signifikantní zlepšení motivace u dospívajících, která byla zachována nejméně 2,5 měsíce po terapeutické intervenci.

12. The effects of systematic goal setting on the self-efficacy of juvenile male offenders (Mularski, 2006)

Země původu	USA
Intervence	Wilderness therapy
Účastníci	Mladiství delikventi ve věku od jedenácti do osmnácti let
Počet účastníků	Neuvedeno
Pohlaví	M
Nástroje měření	<i>Children's Self-Efficacy Scale</i> <i>Guide for Constructing Self-Efficacy Scales</i>

Tabulka 12: *The effects of systematic goal setting on the self-efficacy of juvenile male offenders*

Tato studie se zaměřovala na výzkum motivace u mladistvých delikventů. Měřila efekt terapie divočinou na sebevědomí a schopnost stanovení si cílů. Bylo pozorováno statisticky významné zlepšení v oblasti sebevědomí. Také bylo zjištěno, že s vyšším sebevědomím je výrazně propojena motivace jedince.

13. Effects of wilderness therapy on youth at risk's concept of self and other: A deeper understanding of the journey (Vissell, 2005)

Země původu	USA
Intervence	Wilderness therapy
Účastníci	Mladiství ohrožení rizikovým chováním ve věku od dvanácti do devatenácti let
Počet účastníků	Padesát pět
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Nature Experience Scale</i> <i>Ego Grasping Orientation</i> <i>Psychopathy Scale</i> <i>Rosenberg's Self-Esteem Scale</i>

Tabulka 13: *Effects of wilderness therapy on youth at risk's concept of self and other: A deeper understanding of the journey*

Výsledky této studie ukazují signifikantní zlepšení v oblastech depresivních sklonnů, sebevědomí a vnitřního napětí. Tyto změny se ale neprokázaly v následném testování po několika měsících.

- **Studie využívající jako intervenci přístupy příbuzné terapii divočinou**

14. A short term community based early stage intervention program for behavior problem youth (Bursdal, 1980)

Země původu	USA
Intervence	Short-term camping expeditions
Účastníci	Mladiství s problémovým chováním ve věku od deseti do čtrnácti let
Počet účastníků	Dvě stě čtyřicet sedm
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Likert scale</i>

Tabulka 14: *A short term community based early stage intervention program for behavior problem youth*

Tato studie popisuje intervenční program v pro delikventní mládež a jeho krátkodobé (6měsíční) a dlouhodobé (2,7leté) následné hodnocení. Oblasti, kterých se hodnocení týkalo, zahrnovaly: obecné změny v chování dítěte; změna přístupu rodičů k dítěti; změna celkové schopnosti rodiče řešit problémy dítěte; změna školních vztahů dítěte; jak dlouho bylo dítě po skončení programu v programu následné péče, pokud vůbec; a celkové hodnocení kvality chování dítěte. Ve výsledcích chlapců a dívek byl statisticky významný rozdíl. Zdálo se, že program nemá na dívky žádný celkový vliv. Ačkoli měl tendenci snižovat absence ve škole,

možná zlepšit hygienu dívek a učinit je odolnějšími vůči tlaku vrstevníků, zdálo se, že zvyšuje nezávislost a prosazování obecně, což by potenciálně mohlo vést k horšímu přizpůsobení v prostředí školy. Výsledky pro chlapce byly podstatně jasnější. Výsledky hodnocení byly statisticky extrémně významné. Nejvýznamnější výsledky (méně suspendace, menší odpor vůči učiteli, méně vyžadovaný dohled, méně neposlušnosti a méně narušování ve třídě) naznačily obecně adaptivnější vzorce.

15. The Evaluation of Adventure Based Counseling with at Risk Youth (Combs, 2001)

Země původu	USA, Boston
Intervence	Adventure Based Counseling
Účastníci	Mladiství ohrožení rizikovým chováním ve věku od dvanácti do čtrnácti let
Počet účastníků	Sedmdesát dva
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Children's Nowicki-Strickland Internal External Locus of Control Scale</i> <i>Coopersmith Self-Esteem Inventory</i> <i>Children's Self-Efficacy for Peer Interaction Scale</i> <i>Social Skills Rating System</i> <i>Child Behavior Checklist</i> <i>Teacher Report Form</i>

Tabulka 15: The Evaluation of Adventure Based Counseling with at Risk Youth

Cílem tohoto výzkumu bylo zkoumat efektivitu *adventure based counseling* na mládež ohroženou rizikovým chováním. Pro tento výzkum bylo využito jak kvalitativních, tak kvantitativních metod. Jednalo se o osmítýdenní pobyt v divočině. Bylo zjištěno, že schopnost sebekontroly se u účastníků signifikantně zvýšila, stejně jako sebevědomí. Projevy problémového chování se též signifikantně snížily.

16. Ropes Course Training for Youth in a Rural Setting: "At first I thought it was going to be boring..." (Davis, 1995)

Země původu	USA
Intervence	Ropes Challenge Course
Účastníci	Mladiství ve věku od deseti do devatenácti let

	pocházející z městského prostředí
Počet účastníků	Dvě stě šedesát šest
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Modified American Drug and Alcohol Survey for Youth</i> <i>Ropes Evaluation Instrument</i> <i>Recidivism Measures</i> <i>Observer Checklist</i> <i>Case Study of "Unintended Consequences."</i>

Tabulka 16: *Ropes Course Training for Youth in a Rural Setting: "At first I thought it was going to be boring..."*

Autoři diskutují o účinnosti tohoto přístupu a zamýšlených a nezamýšlených "důsledcích" pro venkovskou komunitu jako celek. Návrh hodnocení se opírá o rozsáhlou kvalitativní metodiku i kvantitativní metody k zachycení jedinečné povahy tohoto venkovského projektu. Venkovní strukturované aktivity, jako jsou lanová centra, se obvykle používají jako intervence pro mládež pocházející z městského prostředí. Kladné rozdíly v deseti z dvanácti zkoumaných oblastí dosáhly statistické významnosti na úrovni 0,05, jednalo se o: pocity důvěry, pocity úspěchu, zvýšení sebevědomí, vztah k rodině, pocity nespravedlivého obvinění, obavy, vztah ke škole, pocity hněvu a deprese. Ty, které nedosáhly statistické významnosti, zahrnovaly antisociální postoje a jiné emoce.

17. The Effect of a Camp Experience on Self Esteem (Dorian, 1994)

Země původu	USA
Intervence	Resident Camp Programs
Účastníci	Američtí dospívající s rodinnými kořeny v Řecku ve věku od dvanácti do osmnácti let
Počet účastníků	Sto padesát šest
Pohlaví	Neuvedeno
Nástroje měření	<i>Rosenberg Self Esteem Scale</i>

Tabulka 17: *The Effect of a Camp Experience on Self Esteem*

Studie byla provedena na táboře v Řecku, kterého se účastnili američtí dospívající s řeckými kořeny. Všechny subjekty vykazovaly signifikantně významné zvýšení sebeúcty na konci svých táborových zkušeností, přičemž starší skupina dosáhla mírně vyššího skóre v testech jak před, tak po intervenci.

18. Outdoor Adventure Program Participation Impacts on Adolescent Self-Perception
(Garst, 2001)

Země původu	USA
Intervence	Outdoor Adventure Program
Účastníci	Dospívající žijící v hlavní metropolitní oblasti na jihozápadě USA, navštěvující jedno z osmi vybraných center pro mládež, ve věku od deseti do sedmnácti let
Počet účastníků	Padesát osm
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Harter's Self-Perception Profiles for Adolescents</i>

Tabulka 18: Outdoor Adventure Program Participation Impacts on Adolescent Self-Perception

V této studii byly použity kvantitativní a kvalitativní metody ke zkoumání dopadu outdoorových dobrodružných terapií na vnímání sebe sama městských dospívajících. Kvalitativní data ukázala, že účast na outdoorové dobrodružné terapii ovlivnila chování a socializaci. Bylo také zjištěno signifikantní zlepšení v oblastech sociálního přijetí a problémového chování.

19. Adolescent Perception of Negative Admission Pressures and Affective Reactions in Outdoor Behavioral Healthcare (Hardy, 2014)

Země původu	USA, Utah
Intervence	Outdoor Behavioral Healthcare
Účastníci	Mladiství účastníci přijati do <i>outdoor behavioral healthcare</i> ve státě Utah v sobě od května roku 2013 do února roku 2014, ve věku od dvanácti do sedmnácti let
Počet účastníků	Sedmdesát šest
Pohlaví	M/ F
Nástroje měření	<i>Perceived Negative Pressures Scale</i> <i>Positive and Negative Affect Schedule – Expanded Form</i> <i>Youth-Outcome Questionnaire – Self-Report</i>

Tabulka 19: Adolescent Perception of Negative Admission Pressures and Affective Reactions in Outdoor Behavioral Healthcare

Nejprve bylo předpovězeno, že zvýšené vnímání negativních vstupních tlaků dospívajícími bude významně souviset s každou ze čtyř afektivních reakcí zkoumaných při přijetí: zvýšená tíseň, snížená pozitivita reakcí, zvýšená nevraživost a zvýšený strach. V souladu s těmito předpověďmi data prokázala, že zvýšené P-NAP významně souvisí s každou z těchto předpokládaných reakcí. Autoři předpovídali střední velikost efektu, která byla zjištěna mezi zvýšeným vnímáním negativních vstupních tlaků a dvěma ze čtyř kritérií: snížená pozitivita reakcí, zvýšením strachu. Pozoruhodné je, že další dva faktory vykazovaly signifikantně větší účinky, než se předpokládalo – velké velikosti efektů.

20. The Effects of an Outdoor Adventure Camp Experience on Self-Concept (Hazelworth, 2010)

Země původu	USA, North Carolina
Intervence	Outdoor adventure camp
Účastníci	Dospívající ve věku od dvanácti do patnácti let
Počet účastníků	Třicet devět
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Tennessee Self-Concept Scale</i>

Tabulka 20: The Effects of an Outdoor Adventure Camp Experience on Self-Concept

Čtyři sezení, v průběhu jednoho outdoorového dobrodružného kempu, byly vyhodnoceny pro zjištění jeho účinků na sebepojetí dospívajících účastníků. Primárním cílem tábora bylo vštípit táborníkům pocit úspěchu a spolupráce tím, že poskytne bezpečné prostředí, ve kterém mohou táborníci zažít nová dobrodružství a výzvy a zároveň sdílet odpovědnost s ostatními mladými lidmi. Signifikantně nejvýznamnější změna v sebepojetí nastala v morálně-etické kategorii. Další signifikantně významné pozitivní změny se projeví také v kategoriích identity a sebeuspokojení.

21. An Evaluation of an Environmental Stress-Challenge Program on the Social Attitudes and Recidivism Behavior of Male Delinquent Youth (Hileman, 1979)

Země původu	USA, Illinois
Intervence	Environmental Stress-Challenge Program
Účastníci	Mladiství ve věku od třinácti do sedmnácti let

	spadající pod dohled <i>Unified Delinquency Intervention Service</i>
Počet účastníků	Čtyřicet osm
Pohlaví	M
Nástroje měření	<i>Jesness Inventory</i> <i>Recidivism Study</i>

Tabulka 21: *An Evaluation of an Environmental Stress-Challenge Program on the Social Attitudes and Recidivism Behavior of Male Delinquent Youth*

Cílem této studie bylo zhonotit vliv Underway – třicetidenního intenzivního programu, na sociální vnímání a recidivistické chování mladistvých delikventů. Signifikantně významné zlepšení bylo pozorováno u sociálního nepřizpůsobení, hodnotové orientace, represe a odcizení od společnosti.

22. Fostering Resilience in Children Who have been Orphaned: Preliminary Results from the Botswana Balekane EARTH Program (Katsi, 2019)

Země původu	Botswana
Intervence	Wilderness-based psychosocial strengthening camp
Účastníci	Osiřelé děti ve věku jedenáct až sedmnáct let
Počet účastníků	Šest set padesát
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Child and Youth Resilience Measure</i> <i>Inventory of Complicated Grief</i> <i>Future Aspirations/Peer Leader scale</i> <i>Conduct Problems subscale of the Strengths and Difficulties Questionnaire</i>

Tabulka 22: *Fostering Resilience in Children Who have been Orphaned: Preliminary Results from the Botswana Balekane EARTH Program*

Tato studie představuje předběžné výsledky intervenčního programu Balakane EARTH pro dospívající, kteří osiřeli v Botswaně. Byla nalezena podpora pro řadu hypotéz, které naznačují, že součást programu tábora v divočině může být prospěšná jak pro chlapce, tak pro dívky, které osiřely. Jednou z testovaných oblastí byla odolnost. V průběhu tábora se celkové skóre odolnosti signifikantně zlepšilo jak u mužů, tak u žen, i když velikost efektů byla malá. Dívky také hlásily signifikantní zlepšení problémů souvisejících se zármutkem a budoucími aspiracemi.

23. The Impact of Short-Term Adventure Camp on Self-Concept and Anxiety in Japanese Early Adolescents (Iida, 1986)

Země původu	Japan
Intervence	Short-Term Adventure Camp
Účastníci	Dospívající navštěvující šestou až osmou třídu, kteří se dobrovolně rozhodli zúčastnit osmidenního programu <i>adventure therapy</i> , ve věku od jedenácti do patnácti let
Počet účastníků	Sto padesát pět
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Children's Self-Actualization Scale</i> <i>State Anxiety Inventory</i> <i>State Anxiety Inventory for Children</i> <i>Adventure Program Anxiety Scale</i> <i>Children's Camp Report</i>

Tabulka 23: *The Impact of Short-Term Adventure Camp on Self-Concept and Anxiety in Japanese Early Adolescents*

Účelem této studie bylo prozkoumat účinky dobrodružné terapie na sebepojetí a úzkosti u japonských dospívajících, kteří se zúčastnili 8denního programu v letech 1982 a 1983. Účastníci jako celek vykazovali statisticky významné zlepšení v celkovém sebepojetí mezi začátkem a koncem terapie. Analýza naznačuje, že došlo k významné pozitivní změně v kategorii motivace a vlastního úsilí, ale nedošlo k žádné významné změně v sebevědomí a vnímání sebe sama. Dívky i chlapci pak vykazovali také signifikantně významné snížení úzkosti.

24. Examining changes in substance use and conduct problems among treatment-seeking adolescents (Lewis, 2013)

Země původu	USA
Intervence	Outdoor behavioral healthcare (OBH)
Účastníci	Dospívající přijati do jednoho ze tří OBH programů pro problémy v oblasti duševního zdraví, ve věku od třinácti do sedmnácti let
Počet účastníků	Sto devadesát
Pohlaví	M/F

Nástroje měření	<i>Youth Version of the Treatment Outcome Package</i>
-----------------	---

Tabulka 24: Examining changes in substance use and conduct problems among treatment-seeking adolescents

Tato studie hodnotila terapeutické výsledky OBH. Tři léčebné programy OBH jsou založeny na modelu, že přesun z domácího prostředí, kde jsou problémy udržovány, poskytuje důležitý faktor pro změnu chování jednotlivce. Zjištění byla v souladu s hypotézami, které naznačovaly, že mládež bude vykazovat signifikantně významné symptomatické zlepšení a že se toto zlepšení udrží i po dobu 12 měsíců od intervence, kdy probíhalo další testování.

25. The Impact of Wilderness Education Programs on Participant Self-Efficacy Beliefs (Lokos, 2010)

Země původu	USA
Intervence	Wilderness education
Účastníci	Mladiství ze špatných socioekonomických poměrů ve věku od jedenácti do osmnácti let
Počet účastníků	Dvacet sedm
Pohlaví	M and F
Nástroje měření	<i>Generalised Self-Efficacy Scales</i>

Tabulka 25: The Impact of Wilderness Education Programs on Participant Self-Efficacy Beliefs

Kvantitativní údaje ukazují pozitivní dopad na sebepojetí účastníků ve třech hlavních oblastech: akademický úspěch, rodinné a komunitní vztahy a odolávání tlaku vrstevníků. Data odhalila negativní dopad v jedné oblasti, kterou je sebevyjádření /asertivita.

26. The effectiveness of Anasazi: A wilderness treatment program (Lowe, 2005)

Země původu	USA, Utah
Intervence	Survival-oriented wilderness-based residential treatment
Účastníci	Mladiství se závislostním chováním, problémy v rodinných vztazích, opozičním a deviantním chováním, problémy ve škole, depresemi a dalšími emocionálními potížemi ve věku od dvanácti do osmnácti let
Počet účastníků	Čtyřicet dva
Pohlaví	M/F

Nástroje měření	<i>Youth Outcome Questionnaire</i> <i>Youth Outcome Questionnaire – Self Report</i> <i>Child's Attitude towards Mother and Father</i> <i>Nowicki-Strickland Locus of Control Scale</i>
-----------------	---

Tabulka 26: *The effectiveness of Anasazi: A wilderness treatment program*

Tato studie prezentuje výsledky hodnocení zařízení Ansazi, které nabízí terapii divočinou dospívajícím ohroženým rizikovým chováním. Z hodnocení vyplývá, že problémy v chování mládeže, emocionální problémy a závislostní chování, se signifikantně snížilo.

27. A Multi-Method Impact Evaluation of a Therapeutic Summer Camp Program (Michalski, 2003)

Země původu	Canada
Intervence	Therapeutic summer camp program
Účastníci	Děti a dospívající s poruchami učení a dalšími přidruženými psychosociálními obtížemi ve věku od čtrnácti do osmnácti let
Počet účastníků	Čtyřicet osm
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Self-Esteem Index</i> <i>Children's Loneliness Questionnaire</i> <i>Social Skills Rating System</i>

Tabulka 27: *A Multi-Method Impact Evaluation of a Therapeutic Summer Camp Program*

Výsledky se poněkud lišily při zkoumání dětí a dospívajících. U dětí se projevilo statisticky významné zlepšení v oblasti sebevědomí a rodinných vztahů, u dospívajících se projevilo signifikantní zlepšení v oblasti školního úspěchu. U dospívajících bylo také pozorováno zlepšení v oblasti sebevědomí, vrstevnických a rodinných vztahů. Nejednalo se ale o statisticky významné zlepšení.

28. What works with youth? : an evaluation of the adventure development counselling programme (Mossman, 2005)

Země původu	New Zealand
Intervence	The Adventure Development Counselling Programme

Účastníci	Adolescenti s problémy v oblasti duševního zdraví ve věku od třinácti do osmnácti let
Počet účastníků	Osmdesát devět
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Youth Self Report (YSR)</i> <i>Parent-Child Behaviour Checklist (CBCL)</i>

Tabulka 28: *What works with youth? : an evaluation of the adventure development counselling programme*

Účastníci této studie dosáhli signifikantního zlepšení v oblasti duševního zdraví. Tato zlepšení byla měřitelná i v následném testování, které probíhalo po šesti měsících od intervence. Následná analýza identifikovala několik faktorů v chování klientů (významnost problémů v chování nebo počet předchozích intervencí) a v kontextu jejich prostředí (zapojení rodičů/opatrovníků, podpora komunity), které jsou významně propojeny s celkovým výsledkem intervence.

29. Efficacy of outdoor therapy interventions: Meeting life skills and well-being objectives for at-risk young people? A mixed methods evaluation (Mulvaney, 2011)

Země původu	Australia
Intervence	Outdoor therapy program
Účastníci	Mladiství ohrožení rizikovým chováním ve věku čtrnáct až sedmnáct let
Počet účastníků	Sto patnáct
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>52 – item questionnaire</i> <i>32 – item Youth at Risk Program Evaluation Tool (YARPET)</i>

Tabulka 29: *Efficacy of outdoor therapy interventions: Meeting life skills and well-being objectives for at-risk young people? A mixed methods evaluation*

Bylo potvrzeno signifikantní zlepšení v mnoha oblastech, které studie zkoumala. Jednalo se o zlepšení v oblasti sebevědomí, řešení problémů, komunikačních schopností, sebepojetí, vytyčení cílů, efektivní leadership, kreativní vyjádření, zdravé riskování, a komunitní zapojení.

30. The effects of a wilderness experience program on self-esteem and locus of control in early adolescents (Plas, 1995)

Země původu	USA
Intervence	Wilderness experience program
Účastníci	Studenti ve věku od dvanácti do čtrnácti let
Počet účastníků	Třicet pět
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Tennessee Self-Concept Scale</i> <i>Levenson Locus of Control Scale</i>

Tabulka 30: The effects of a wilderness experience program on self-esteem and locus of control in early adolescents

Bylo zjištěno signifikantní zlepšení u sociálního sebevědomí účastníků i několik měsíců po intervenci. Prokázaly se také významné rozdíly mezi muži a ženami, u žen se projevilo menší zlepšení sebekontroly než u mužů. U žen toto zlepšení nedosáhlo statistické signifikance, zatímco u mužů ano.

31. The effects of therapeutic camping on the self-esteem of children with severe behaviour problems (Rawson, 1991)

Země původu	Australia
Intervence	Therapeutic Camping
Účastníci	Mladiství ohroženi rizikovým chováním ve věku od deseti do dvanácti let
Počet účastníků	Třicet tři
Pohlaví	M
Nástroje měření	<i>Culture-Free Self-Esteem Inventory for Children</i>

Tabulka 31: The effects of therapeutic camping on the self-esteem of children with severe behaviour problems

Tato studie využívala *Culture-Free Self-Esteem Inventory for Children* k měření změn v sebevědomí účastníku desetidenního terapeutického pobytu v přírodě. Bylo zjištěno statisticky signifikantní zvýšení sebevědomí obecně, zejména pak v oblasti školního sebevědomí.

32. Outward Bound Bridging Course 1981: An Investigation and Evaluation of an Outward Bound Remedial Programme (Unlocking Achievement Ability through Experiential Education) (Richards, 1981)

Země původu	Australia
-------------	-----------

Intervence	Outward Bound
Účastníci	Chlapci z katolické školy v Sydney ze špatných socioekonomických poměrů ve věku od čtrnácti do šestnácti let
Počet účastníků	Dvanáct
Pohlaví	M
Nástroje měření	<i>Coopersmith Self-Esteem Inventory</i>

Tabulka 32: *Outward Bound Bridging Course 1981: An Investigation and Evaluation of an Outward Bound Remedial Programme (Unlocking Achievement Ability through Experiential Education)*

Studie prokázala statisticky významné zlepšení v oblasti sebevědomí účastníků intervence. Musíme ale podotknout, že malý počet účastníků (n=12) mohl ovlivnit celkové výsledky analýzy. Bylo pozorováno, že účastníci terapeutické intervenci pociťovali po skončení programu větší naděje do budoucnosti, měli pozitivnější postoj ke škole, cítili se šťastnější a více spolupracovali.

33. An Assessment of Outcomes in Outdoor Behavioral Healthcare Treatment (Russel, 2003)

Země původu	USA
Intervence	Outdoor behavioral healthcare (OBH)
Účastníci	Mladiství s problémy v chování a emocionálními potížemi ve věku od šestnácti do osmnácti let
Počet účastníků	Osm set padesát osm
Pohlaví	M
Nástroje měření	<i>Youth Outcome Questionnaire (Y-OQ)</i> <i>Self Report-Youth Outcome Questionnaire (SR Y-OQ)</i>

Tabulka 33: *An Assessment of Outcomes in Outdoor Behavioral Healthcare Treatment*

Dle výsledků této studie bylo prokázáno statisticky významné zlepšení v projevech problémového chování účastníků i v jejich emocionálním prožívání. Dle následného testování po dvanácti měsících od intervence bylo zjištěno, že tyto výsledky přetrvávají i po delším období.

34. A descriptive and empirical study of the effects of a wilderness-challenge experience on the self-concept of adolescents in a residential treatment center (Scroggy, 1985)

Země původu	USA
Intervence	Wilderness-challenge experience
Účastníci	Mladiství ve věku od třinácti do sedmnácti let
Počet účastníků	Třicet čtyři
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Tennessee Self-Concept Scale</i>

Tabulka 34: A descriptive and empirical study of the effects of a wilderness-challenge experience on the self-concept of adolescents in a residential treatment center

Tato studie se zabývala zkoumáním efektu terapeutické intervence v zařízení Operation Sunrise na sebepojetí mladistvých. První hypotéza usuzovala, že sebepojetí účastníků se signifikantně pozitivně změní po intervenci. Ve druhé hypotéze zaznělo, že toto zlepšení v sebepojetí bude možné pozorovat i po dvou měsících od ukončení programu. První hypotéza byla výzkumem potvrzena, druhá ne.

35. Effects of the Connecticut Wilderness School on Selected Personality Characteristics and Attitudes of Troubled Youth (Stewart, 1978)

Země původu	USA
Intervence	Outward Bound
Účastníci	Mladiství ohrožení rizikovým chováním ve věku od čtrnácti do devatenácti let
Počet účastníků	Dvacet čtyři
Pohlaví	Neuvedeno
Nástroje měření	<i>Jesness Inventory Scale</i> <i>Likert Scale</i> <i>Delinquency Attitude Index scale</i>

Tabulka 35: Effects of the Connecticut Wilderness School on Selected Personality Characteristics and Attitudes of Troubled Youth

Bylo zjištěno signifikantní zlepšení v oblasti hodnotových systémů účastníků, odcizení a popírání reality. V dalších oblastech, jako je například sociální přizpůsobení, vyspělost nebo třeba manifestace agrese, došlo ke zlepšení, které ale postrádalo statistickou významnost.

36. Effects of a Survival Training Experience upon Evaluation of Self and others for Underachieving High School Students (Stimpson, 1970)

Země původu	USA
Intervence	Survival training experience
Účastníci	Studenti střední školy s prospěchovými problémy
Počet účastníků	Osm
Pohlaví	M
Nástroje měření	<i>FIRO-B</i> <i>Self and polar adjectives separated by an 8-point scale</i>

Tabulka 36: Effects of a Survival Training Experience upon Evaluation of Self and others for Underachieving High School Students

Došlo ke statisticky významnému zvýšení sebevědomí, nejen podle sebehodnocení účastníků studie, ale také dle hodnocení jejich rodičů. Malý vzorek účastníků ale může způsobit zkreslení výsledků, proto není vhodné zobecňovat výsledky ze studie s tak nízkým počtem participantů.

37. Combining acceptance and commitment therapy with adventure therapy to promote psychological wellbeing for children at-risk (Tracey, 2018)

Země původu	Australia
Intervence	Adventure Therapy
Účastníci	Children with behavioral and/or emotional challenges, 11-12
Počet účastníků	Nine
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Semi-Structured Interviews With Children</i> <i>Pre and Post Questionnaires</i>

Tabulka 37: Combining acceptance and commitment therapy with adventure therapy to promote psychological wellbeing for children at-risk

Výsledky tohoto výzkumu ukazují, že část účastníků pocítovala zlepšení v jejich psychické pohodě. Jedná se ale o malý výzkum s nízkým počtem účastníků, takže by nebylo vhodné vyvozovat obecné závěry.

38. Evaluating the Outdoor Adventure Leadership Experience (OALE) program using the Aboriginal Children's Health and Well-being Measure (ACHWM©) (Usuba, 2019)

Země původu	Canada
Intervence	Outdoor Adventure Leadership Experience (OALE)
Účastníci	Mladiství Aboriginci ve věku od dvanácti do osmnácti let
Počet účastníků	Dvacet osm
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Aboriginal Children's Health and Well-being Measure (ACHWM©)</i>

Tabulka 38: Evaluating the Outdoor Adventure Leadership Experience (OALE) program using the Aboriginal Children's Health and Well-being Measure (ACHWM©)

Po absolvování programu se u účastníků projevilo statisticky významné zlepšení v oblasti psychické pohody. Po následném testování tři měsíce po účasti v programu bylo prokázáno, že tyto změny přetrvaly.

39. Adventure therapy and its impact on the functioning of youth in a community setting (Vankanegan, 2019)

Země původu	United Kingdom
Intervence	Adventure therapy
Účastníci	Mladiství ohrožení rizikovým chováním ve věku od jedenácti do osmnácti let
Počet účastníků	Čtyřicet dva
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Youth Outcomes Questionnaire Self Report (Y-OQ SR 2.0)</i>

Tabulka 39: Adventure therapy and its impact on the functioning of youth in a community setting

Tato studie prokázala statisticky významné zlepšení u mladistvých účastníků v oblasti mezilidských vztahů. Také se projevily statisticky významné rozdíly mezi dívkami a chlapci.

40. Effects of a five-day Outward Bound course on female students in Singapore (Wang, 2006)

Země původu	Singapore
Intervence	Outward Bound
Účastníci	Studentky druhého stupně školy od třinácti do šestnácti let
Počet účastníků	Sto čtyřicet devět
Pohlaví	F
Nástroje měření	<i>Self-Report of Personality (SRP) of the Behaviour Assessment System for Children</i> <i>Treatment Motivation Questionnaire (TMQ)</i>

Tabulka 40: Effects of a five-day Outward Bound course on female students in Singapore

Studie prokázala statisticky významné zlepšení u účastnic výzkumu v oblastech leadershipu, mezilidských vztahů a sociálních dovedností a sebevědomí. Tyto pozitivní změny bylo možné potvrdit i v následném testování po delším časovém období.

3.2.2 Studie neprokazující signifikantní zlepšení

41. Impact of an experiential learning curriculum on youth developmental assets in alternative high schools (Hahn, 2020)

Země původu	USA, Alaska
Intervence	Adventure-based learning
Účastníci	Mladiství studenti středních škol, často pocházející z rizikového domácího prostředí ve věku mezi čtrnácti a dvaceti lety
Počet účastníků	Padesát
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Search Institute's Developmental Assets framework</i>

Tabulka 41: Impact of an experiential learning curriculum on youth developmental assets in alternative high schools

Nejbohatší informace o dopadu programu na studenty pocházely z rozhovorů. Tyto polostrukturované rozhovory daly studentům prostor k vyzvednutí částí programu, které se jim dotkly, a proto bychom mohli usoudit, která témata by mohla rezonovat v celé skupině. Studenti diskutovali o rozvíjení vztahů se svými vrstevníky prostřednictvím týmových aktivit a se svými instruktory prostřednictvím mentorských vztahů. Zdůraznili také, jak jim rozhovory, které vedli o řešení konfliktů a mezilidských vztazích, poskytly dovednosti

k deeskalaci konfliktu v jejich rodině. Výsledky této studie naznačují, že učební osnovy zážitkového učení vyvinuté programem O&U mohly mít pozitivní dopad na rozvoj vnitřních a vnějších projevů mládeže, včetně sociálních dovedností a osobního posílení.

42. The Effect of Wilderness Therapy Program on Youth-at-Risk, Measured by Locus of Control and Self-Concept (Andreson, 1995)

Země původu	USA, Utah
Intervence	Wilderness Therapy
Účastníci	Mladiství účastníci Aspen Achievement Academy ve věku od třinácti do osmnácti let
Počet účastníků	Třicet tři
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>The Tennessee Self-Concept Scale</i> <i>Rotter's Locus of Control Scale</i>

Tabulka 42: *The Effect of Wilderness Therapy Program on Youth-at-Risk, Measured by Locus of Control and Self-Concept*

Statistická analýza *Tennessee Self-Concept Scale* a *Rotter's Locus of Control Scale* ukázala p-hodnoty nad úrovní alfa 0,05, což dokazuje absenci statistické významnosti. To znamená, že nebyla zaznamenána statisticky významná změna v oblasti sebepojetí a sebekontroly.

43. City Kids in the Wilderness: A Pilot-Test of Outward Bound for Foster Care Group Home Youth (Fisher, 2001)

Země původu	USA, Georgia
Intervence	Outward Bound
Účastníci	Mladiství z dětských domovů ve věku od třinácti do devatenácti let
Počet účastníků	Dvacet tři
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Self-Esteem Scale entitled „What kind of person are you?“</i> <i>Behavioral and Emotional Strengths Scale</i>

Tabulka 43: *City Kids in the Wilderness: A Pilot-Test of Outward Bound for Foster Care Group Home Youth*

Nebyla zjištěna žádná statisticky významná změna, protože nebylo k dispozici dostatečné množství dat, která by bylo možné vyhodnotit. Na základě dat, která měli autoři

k dispozici, si jsme si mohli povšimnout malého pozitivního trendu v chování účastníků, ale celkově vedla sesbíraná data k nejasným výsledkům.

44. Helping youth transition into an alternative residential school setting: Exploring the effects of a wilderness orientation program on youth purpose and identity complexity (Norton, 2014)

Země původu	USA
Intervence	Wilderness Orientation Program
Účastníci	Dospívající studenti ve věku od čtrnácti do devatenácti let
Počet účastníků	Padesát pět
Pohlaví	M/F
Nástroje měření	<i>Self-Worth Index</i> <i>Five-point Likert scale</i> <i>Face-to-face interviews</i>

Tabulka 44: Helping youth transition into an alternative residential school setting: Exploring the effects of a wilderness orientation program on youth purpose and identity complexity

U účastníků nebylo prokázáno žádné signifikantní zlepšení, ačkoli bylo možné pozorovat pozitivní trend ve výsledcích dotazníků. Z kvalitativního šetření pak také vyplynula témata, která byla v rámci intervence pro účastníky významná. Jednalo se například o hledání vlastní identity a smyslu.

4 DISKUZE

V práci jsme se věnovali vlivu terapie divočinou a jejích podobných přístupů na sebepojetí mladistvých ohrožených rizikovým chováním. Nejprve jsme se zaměřili na vyhledání zdrojů, které se týkají daného tématu. Po postupné selekci výzkumů podle daných kritérií jsme se do narativního review rozhodli zahrnout čtyřicet čtyři studií. Po bližším prozkoumání jsme zjistili, že většina těchto výzkumů pochází z USA, což považujeme za souvislost s historickým vývojem terapie divočinou, která nejprve vznikala právě v Severní Americe, konkrétně v USA. Určitě stojí za povšimnutí, že zřejmě i v současné době můžeme USA považovat za pomyslnou baštu terapie divočinou, ačkoli tento terapeutický směr začal pronikat i do dalších částí světa. Při pohledu na studie, které jsme zahrnuli do této práce jsme zjistili, že mezi studiemi, které byly publikované v minulém století je převážná většina publikována v USA, konkrétně dvanáct, a jen tři byly publikovány jinde ve světě. V první dekádě tohoto tisíciletí také významně dominovaly studie publikované v USA, jednalo se o třináct výzkumů oproti čtyřem z jiných států. V posledním desetiletí (počítáme do konce roku 2020, kdy začalo probíhat vyhledávání zdrojů pro tuto práci) ale pozorujeme malou změnu těžiště. Ze zdrojů, které jsme použili pro toto narativní review jsme zjistili, že od roku 2010 do roku 2020 byly v USA publikovány čtyři studie, které jsme zahrnuli do této práce. Dalších sedm zdrojů pro toto review bylo publikováno v jiných částech světa. Na základě tohoto zjištění se může zdát, že se terapie divočinou a její podobné přístupy začaly více prosazovat nejen ve státě, kde vznikly, ale i v zahraničí. Bohužel jsme si povšimli, že z evropských států byla v této práci zahrnuta pouze jediná studie. Tento fakt nás vede k domněnce, že v Evropě ještě není terapie divočinou příliš zavedeným konceptem.

Po vyhodnocení jednotlivých studií, které byly zařazeny do této práce jsme zjistili, že z celkového čísla 44 výzkumů jich 40 zaznamenalo signifikantní zlepšení v sebepojetí účastníků. Často se projevovalo ve zvýšení sebevědomí, lepšími sociálními vztahy a také ve schopnosti řešení problémů. Studie, které potvrzovaly statisticky významné zlepšení sebepojetí účastníků často také zjistily signifikantní zlepšení chování u účastníků s rizikovým chováním. Mohli bychom se proto domnívat, že pozitivní náhled sám na sebe, zdravé sebevědomí a schopnost sebekontroly, která taky spadá do oblasti sebepojetí, může působit jako určitá prevence rizikového chování. Studie, které u svých účastníků zaznamenaly předchozí závislostní chování také potvrdily signifikantní zlepšení v tomto ohledu. V některých studiích bylo také pozorováno zvýšení motivace nebo nadějnějšího vnímání vlastní budoucnosti zároveň se zvýšením sebevědomí, což považujeme podstatný poznatek pro práci

s mládeží a dětmi obecně. Také jsme si při extrakci dat povšimli, že se zvýšením sebevědomí a přichází často také snížení agrese a jiného maladaptivního chování.

Co se týče studií, které nepotvrdily statisticky významné zlepšení v oblasti sebepojetí, v několika z nich bylo možné pozorovat pozitivní trend ve změně chování, který ale nedosáhl hodnoty statistické signifikance.

V současné době nemůžeme na základě tohoto narativního review poskytnout žádné doporučení a závěry, v souvislosti s efektivitou terapie divočinou, protože zdroje naší práce ještě neprošly kritickým hodnocením. Na základě zdrojů, které prošly procesem screeningu popsaném výše, vzniká v současné době systematické review. Doporučení budou vydána až po jeho dokončení. Už nyní si ale jistě můžeme povšimnout důkazů, které nás vedou k názoru, že terapie divočinou a její příbuzné přístupy mají na své účastníky pozitivní vliv a mohly by sloužit at' už jako prevence rizikového chování nebo jako terapeutická intervence pro jedince s rizikovým chováním.

Při tvorbě tohoto narativního review jsme použili některé postupy standardního přístupu založeného na důkazech. Jedná se o formulaci review otázky, vyhledávací strategii, která byla systematická a strukturovaná, posouzení relevantnosti na základě abstraktů a plných znění textů a kritéria zařazení, vyhledávání v široké škále databází a referenčních seznamů atd. Díky využití těchto postupů jsme byli schopni vyhledat velké množství zdrojů, ze kterých jsme poté mohli vycházet při tvorbě této práce. Při procesu screening jsme postupovali podle metodiky a dbali jsme na její dodržení při hodnocení vyhledaných zdrojů. Studie také hodnotilo několik nezávislých hodnotitelů. Při procesu tvorby systematického review, z jehož metodiky vycházíme i v této práci, také probíhaly pravidelné porady týmu, který pracuje právě na zmíněném systematickém review. Součástí týmu jsou texpertí na zkoumanou problematiku a metodologové. Jak už jsme zmiňovali, nebylo zahrnuté kritické hodnocení zdrojů a metaanalýza údajů, nejedná se o systematické review, ale o review narativní, proto není možné poskytnout žádné doporučení.

5 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zaměřovala na koncept terapie divočinou a její vliv na dospívající s rizikovým chováním. Konkrétně na její vliv na sebepojetí jedince.

Teoretická část obsahovala dvě kapitoly, ve kterých jsme pomocí odborné literatury podrobně vymezili terminologii. Pro účely naší práce bylo potřebné vymezit některé pojmy z oblasti terapie divočinou a rizikového chování. První kapitola se týkala terapie divočinou, jejích příbuzných směrů a také její historie. Druhou kapitolu jsme věnovali rizikovému chování a jeho projevům. Krátkou kapitolu jsme věnovali také dospívajícím v kontextu rizikového chování.

Druhá část práce je zaměřena na tvorbu narativního review. Nejprve jsme si popsali metodiku tvorby, která se skládá z několika podstatných kroků. Prvním z nich je vyhledání relevantních zdrojů pomocí strukturované vyhledávací strategie. Jedná se o prohledávání databází registrů a posléze také referenčních seznamů vyhledané literatury. Tato strategie vychází z metodiky tvorby systematických review. Dále jsme podle této metodiky postupovali při screeningu vyhledaných záznamů, v tomto kroku probíhalo vyhodnocení relevantnosti záznamů dle daných kritérií, která jsme si stanovili. První vyhodnocení proběhlo na základě názvu a abstraktu, další, podrobnější, poté proběhlo na základě kompletních znění studií. V další fázi jsme se věnovali extrakci dat z relevantních studií do tabulek, které mimo údajů o názvu, autorovi a roce vydání, obsahovaly také informace o typu terapeutické intervence, designu studie, o počtu účastníků a také bližší specifikaci zkoumaných skupin. Důležitou částí tabulky pak byly informace o výsledcích výzkumu. Tato zjištění jsme poté předložili ve formě narativního review. Součástí tohoto review byly tabulky, které jsme doplňovali o krátké komentáře shrnující zjištění konkrétní studie. Naším cílem bylo zjistit, jaký vliv má terapie divočinou na mladistvé s rizikovým chováním. Na základě výsledků výzkumů, které jsme obsáhli v naší práci usuzujeme, že terapie divočinou může mít na jedince a jeho sebepojetí pozitivní vliv.

Věříme, že tato práce pomůže otevřít cestu terapii divočinou i do naší malé země, protože, přesvědčení, že tento, u nás docela neznámý, způsob terapeutické intervence má co nabídnout a byla by škoda, kdyby se nedostal do širšího povědomí společnosti.

SEZNAM CITACÍ

TEORETICKÁ ČÁST

- Carroll, R. W. Jr. (2008). *Adventure-based counseling with at-risk early adolescents* (2008-99170-269; Číslo 3-A) [ProQuest Information & Learning]. APA PsycInfo. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psyh&AN=2008-99170-269&lang=cs>
- Fischer, R. L., & Attah, E. B. (2001). City Kids in the Wilderness: A Pilot-Test of Outward Bound for Foster Care Group Home Youth. *Journal of Experiential Education*, 24(2), 109–117. <https://doi.org/10/ghsnzb>
- Gass, M., A. (1993). *Adventure therapy: Therapeutic Applications of Adventure Programming*. Dubuque: Kendall Hunt publishing company.
- Gass, M., A., H. L. Gillis and K. C. Russel (2012) *Adventure Therapy: Theory, Research, and Practice*. New York: Routledge,
- Houšková, T (2017). Co je to Terapie divočinou a proč to funguje. Kolektiv autorů. *Jak vést terapii divočinou: Praktický průvodce*. Dostupné z http://terapiedivocinou.cz/wp-content_html/uploads/2019/02/wt-cz.pdf
- HutYROVÁ, M. a kol. (2019) *Děti a problémy v chování: Etopedie v praxi*. Praha: Portál
- Kirchner, J. (2009). *Psychologie prožitku a dobrodružství pro pedagogiku a psychologii*. Computer Press.
- Kroupová, K. a kol. (2016). *Slovník speciálněpedagogické terminologie: Vybrané pojmy*. Grada.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2. aktualizované vydání). Grada.
- Margalit, D., & Ben-Ari, A. (2014). The effect of wilderness therapy on adolescents' cognitive autonomy and self-efficacy: Results of a non-randomized trial. *Child & Youth Care Forum*, 43(2), 181–194. APA PsycInfo. <https://doi.org/10/ghcrmd>

- Miovský, M. a kol. (2015) a. *Prevence rizikového a problémového chování ve školství* (2.nd ed.). Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie.
- Miovský, M. a kol. (2015) b. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování* (2.nd ed.). Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze.
- Russell, K. C. (2001). What is wilderness therapy? *The Journal of Experiential Education*, 24(2), 70-70+. ProQuest Central.
- Sobotková, V. a kol. (2014). *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing.
- Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Portál.
- Vágnerová, M., & Lisá, L. (2021). *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání* (3. přepracované vydání). Karolinum.
- *Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, zákon o soudnictví ve věcech mládeže* (2003).

PRAKTICKÁ ČÁST

- Anderson, A. (1996). *The effect of a wilderness therapy program on youth-at-risk, as measured by locus of control and self-concept*.
https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=s3h&AN=SPH410939&auth_type=shib&lang=cs&site=eds-live&scope=site&authtype=shib&custid=s7108593
- Bateman, K. V. (1990). *Changes in self-concept and behavior of adolescents in a wilderness therapeutic camp* [PhD Thesis, ProQuest Information & Learning].
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psyh&AN=1991-53276-001&lang=cs>
- Bowen, D. J., Neill, J. T., & Crisp, S. J. R. (2016). Wilderness adventure therapy effects on the mental health of youth participants. *Evaluation and Program Planning*, 58, 49–59. <https://doi.org/10/ggs575>

- Burdsal, C., & Buel, C. L. (1980). A Short Term Community Based Early Stage Intervention Program for Behavior Problem Youth. *Journal of Clinical Psychology*, 36(1), 226–241.
- Clark, J. P. (2003). *The effects of wilderness therapy on the perceived psychosocial stressors, defense styles, dysfunctional personality patterns, clinical syndromes, and maladaptive behaviors of troubled adolescents* [PhD Thesis, ProQuest Information & Learning]. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psyh&AN=2003-95020-232&lang=cs>
- Clark, J. P., Marmol, L. M., Cooley, R., & Gathercoal, K. (2004). The Effects of Wilderness Therapy on the Clinical Concerns (on Axes I, II, and IV) of Troubled Adolescents. *The Journal of Experiential Education*, 27(2), 213–232. <https://doi.org/10/ghqtw6>
- Combs, S. E. (2001). *The evaluation of adventure-based counseling with at risk youth* [PhD Thesis, ProQuest Information & Learning]. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psyh&AN=2001-95018-207&lang=cs>
- Crisp, S. R. J., O'Donnell, M. J., Kingston, L., Poot, A., & Thomas, N. E. (2000). Innovative multi-modal day-patient treatment for severely disordered at risk adolescents. *International Perspectives on Child and Adolescent Mental Health*, 1(C), 331–345. Scopus. <https://doi.org/10/fjdmfw>
- Crisp, S. J. R. (2003). *An evaluation of Typo Station 2003*. NEOpsychology.
- Davis, D., Ray, J., & Sayles, C. (1994). Ropes course training for youth in a rural setting: “At first I thought it was going to be boring ...”. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 12(6), 445–463. <https://doi.org/10/c2wrbf>

- Davis-Berman, J., & Berman, D. S. (1989). The Wilderness Therapy Program: An empirical study of its effects with adolescents in an outpatient setting. *Journal of Contemporary Psychotherapy: On the Cutting Edge of Modern Developments in Psychotherapy*, 19(4), 271–281. <https://doi.org/10/bpprn9>
- Dorian, A. E. (1994). *The Effect of a Camp Experience on Self Esteem*. <https://eric.ed.gov/?id=ED367934>
- Garst, B., Scheider, I., & Baker, D. (2001). Outdoor Adventure Program Participation Impacts on Adolescent Self-Perception. *Journal of Experiential Education*, 24. <https://doi.org/10/gmmdkv>
- Gibson, P. M. (1982). *THE EFFECTS OF, AND THE CORRELATES OF SUCCESS IN, A WILDERNESS THERAPY PROGRAM FOR PROBLEM YOUTH*. elibrary.ru. <https://elibrary.ru/item.asp?id=7321062>
- Gillespie, E., & Allen-Craig, S. (2009). The enhancement of resilience via a wilderness therapy program: A preliminary investigation. *Australian Journal of Outdoor Education*, 13(1), 39–49. <https://doi.org/10/ghqtwl>
- Hahn, M., Van Wyck, R., Seater, M. A., & Marvin, A. F. (2020). Impact of an experiential learning curriculum on youth developmental assets in alternative high schools. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*. Scopus. <https://doi.org/10/ghsnsd>
- Hardy, C. J. (2014). *Adolescent Perception of Negative Admission Pressures and Affective Reactions in Outdoor Behavioral Healthcare*. Department of Psychology of The University of Utah.
- Harper, N., & Cooley, R. (2007). Parental Reports of Adolescent and Family Well-Being Following a Wilderness Therapy Intervention: An Exploratory Look at

Systemic Change. *The Journal of Experiential Education*, 29(3), 393–396.

<https://doi.org/10/ghqtw7>

- Hazelworth, M. S., & Wilson, B. E. (1990). The Effects of an Outdoor Adventure Camp Experience on Self-Concept. *The Journal of Environmental Education*, 21(4), 33–37. <https://doi.org/10/cckgzb>
- Hileman, M. (b.r.). *An evaluation of an environmental stress-challenge program on the social attitudes and recidivism behavior of male delinquent youth* [Master's Thesis]. Carbondale, IL: Southern Illinois Univ 1979.
- Christensen, N. E. (2008). *Effects of wilderness therapy on motivation and cognitive, emotional, and behavioral variables in adolescents* [PhD Thesis, ProQuest Information & Learning].
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psych&AN=2008-99160-376&lang=cs>
- Iida, M. & And Others. (1984). *The Impact of Short-Term Adventure Camp on Self-Concept and Anxiety in Japanese Early Adolescents*.
<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=ED296844&authtype=shib&lang=cs&site=eds-live&scope=site&authtype=shib&custid=s7108593>
- Katsi, M., Jefferies, P., Dikolobe, O., Moeti, O., Brisson, J., & Ungar, M. (2019). Fostering Resilience in Children Who have been Orphaned: Preliminary Results from the Botswana Balekane EARTH Program. *Child & Youth Care Forum*, 48(4), 585–601. ProQuest Central. <https://doi.org/10/ghqtrg>
- Lewis, S. F. (2013). Examining changes in substance use and conduct problems among treatment-seeking adolescents. *Child and Adolescent Mental Health*, 18(1), 33–38. <https://doi.org/10/ghqtq9>

- Lowe, T. A. (2006). *The effectiveness of anasazi: A wilderness treatment program (arizona)* [PhD Thesis, ProQuest Information & Learning].
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psyh&AN=2006-99008-221&lang=cs>
- Michalski, J. H., Mishna, F., Worthington, C., & Cummings, R. (2003). A Multi-Method Impact Evaluation of a Therapeutic Summer Camp Program. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 20(1), 53–76. <https://doi.org/10/fk46hq>
- Mossman, S. E. (2005). *What works with youth? : An evaluation of the adventure development counselling programme.* <https://doi.org/10/gmn295>
- Mularski, D. J. (2006). *The effects of systematic goal setting on the self-efficacy of juvenile male offenders* [PhD Thesis, ProQuest Information & Learning].
<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psyh&AN=2006-99021-005&authtype=shib&lang=cs&site=eds-live&scope=site&authtype=shib&custid=s7108593>
- Mulvaney, T. R. (2011). *Efficacy of outdoor therapy interventions: Meeting life skills and well-being objectives for at-risk young people? A mixed methods evaluation* [Honours diss., Bruce, Australia: Univ of Canberra 2011].
- Norton, C. L., Wisner, B. L., Krugh, M., & Penn, A. (2014). Helping youth transition into an alternative residential school setting: Exploring the effects of a wilderness orientation program on youth purpose and identity complexity. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 31(5), 475–493. <https://doi.org/10/ghqts8>
- Plas, R. E. (1995). *The effects of a wilderness experience program on self-esteem and locus of control in early adolescents* [PhD Thesis, ProQuest Information & Learning].
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psyh&AN=1995-95005-228&lang=cs>

- *PROSPERO International prospective register of systematic reviews: The effectiveness of wilderness-based interventions on the self-concept and other clinical changes in youth.* (2020). Retrieved April 20, 2022, from https://www.crd.york.ac.uk/prospERO/display_record.php?ID=CRD42021227869
- Rawson, H. E., & McIntosh, D. (1991). The effects of therapeutic camping on the self-esteem of children with severe behaviour problems. *Therapeutic Recreation Journal*. <https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/19921899738>
- Richards, G. E., & Richards, M. J. F. (1981). *Outward Bound Bridging Course 1981: An Investigation and Evaluation of an Outward Bound Remedial Programme (Unlocking Achievement Ability through Experiential Education)*. The Australian Outward Bound Foundation, Box 4213, G.
- Russell, K. (2003). An Assessment of Outcomes in Outdoor Behavioral Healthcare Treatment. *Child & Youth Care Forum*, 32(6), 355–381. <https://doi.org/10/bdr65k>
- Scroggy, R. J. (1985). *A descriptive and empirical study of the effects of a wilderness-challenge experience on the self-concept of adolescents in a residential treatment center*. [Master's thesis, Athens, GA: Univ of Georgia 1985.].
- Stewart, M. (1978). *Effects of the Connecticut Wilderness School on Selected Personality Characteristics and Attitudes of Troubled Youth* \textbar Office of Justice Programs. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/effects-connecticut-wilderness-school-selected-personality>
- Stimpson, D. V., & Pedersen, D. M. (1970). Effects of a Survival Training Experience upon Evaluation of Self and others for Underachieving High School Students. *Perceptual and Motor Skills*, 31(1), 337–338. <https://doi.org/10/cbn349>

- Tracey, D., Gray, T., Truong, S., & Ward, K. (2018). Combining acceptance and commitment therapy with adventure therapy to promote psychological wellbeing for children at-risk. *Frontiers in Psychology*, 9. <https://doi.org/10/gd6x8d>
- Usuba, K., Russell, J., Ritchie, S. D., Mishibinijima, D., Wabano, M. J., Enosse, L., & Young, N. L. (2019). Evaluating the Outdoor Adventure Leadership Experience (OALE) program using the Aboriginal Children's Health and Well-being Measure (ACHWM©). *Journal of Outdoor and Environmental Education*, 22(3), 187–197. <https://doi.org/10/ghnsq>
- Vissell, R. (2005). *Effects of wilderness therapy on youth at risk's concept of self and other: A deeper understanding of the journey* [PhD Thesis, ProQuest Information & Learning]. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psyh&AN=2005-99006-083&lang=cs>
- Wang, C. K. J., Woon-Chia, L., & Kahlid, A. (2006). Effects of a five-day Outward Bound course on female students in Singapore. *Australian Journal of Outdoor Education*, 10(2), 20–28. <https://doi.org/10/ghqtwv>

Anotace

Jméno a příjmení	Vendula Osčková
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce	doc. Mgr. Michal Růžička, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022
Název práce	Terapie divočinou u dospívajících s rizikovým chováním: Literární review
Název v angličtině:	Wilderness therapy in youth at risk: Literary review
Anotace práce:	<p>Terapie divočinou je způsob terapeutické intervence využívající k léčbný potenciál přírody na účastníky. Účelem tohoto narativního review je zkoumat efekt terapie divočinou a jejích příbuzných přístupů na sebepojetí mladistvých s rizikovým chování. Z vyhledaných studií, které odpovídaly zadaným kritériím, jsme zjišťovali statistickou signifikanci intervence. Byla využita systematická strategie vyhledávání založená na metodologii pro tvorbu systematických review. Po prohledání všech databází a registrů jsme hodnotili vyhledané zdroje nejprve na úrovni názvu a abstraktu, dále pak na úrovni plnotextu. Pro selekci zdrojů jsme si určili přesná inkluzivní kritéria. Z 3865 výsledků vyhledávání bylo do naší práce zahrnuto 44 zdrojů. Většina relevantních studií potvrdila statisticky významné zlepšení sebepojetí u účastníků terapie divočinou. Většina studií pocházela z USA, z evropských zemí byla pouze 1. V diskuzi prezentujeme zjištěné výsledky.</p>
Klíčová slova:	Terapie divočinou, mladiství, rizikové chování, sebepojetí, sebevědomí, sebehodnocení, sebekontrola
Anotace v angličtině:	<p>Wilderness therapy is therapeutic intervention, which uses therapeutic potential of nature and wilderness. The purpose of this narrative review is to describe the effects of wilderness-based therapy on self-concept of youth at-risk. We wanted to determine statistical significance of results from studies corresponding with inclusion criteria. Systematic search strategy based on methodology for systematic reviews was used. First step after the search in databases</p>

	<p>and registers was to determine relevancy of the source, based on its' title and abstract and in the next step, based on its' full text. For this screening, we defined strict inclusion criteria. From 3865 found sources, 44 was included in this narrative review. Most of them confirmed significant improvement of self-concept of youth at-risk. Most of the sources was published in the USA, only 1 was published in Europe. In discussion the findings and results of this review are presented.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Wilderness Therapy, Adventure Therapy, Youth at Risk, Adolescents, Wilderness Based Intervention, Self-Concept, Self-Efficacy, Locus of Control
Rozsah práce:	60 + Anotace
Jazyk práce:	český